

V A R P A S

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Iš Lietuvos Demokratų Partijos nusprendimų.

Pavezdami Vyriausybei tobuliaus išdirbti programo projektą (nuo 15. XI. 1902), L. D. P. 1903-čių metų seime nusprendė:

1. L. D. P. idealas yra liuosa ir savo etnografiškose ribose neprigulinti nuo kitų viešpatysčių ir tautų Lietuva, pačių gyventojų valdoma slapčiu, betarpišku, visuotinu, paremtu ant lygybės pamatų, balsavimu.

2. Įvykindama savo tikslą L. D. P. remiasi ne ant ekonomiškųjų kokio nors vieno luomo, bet ant politiškai-kultūriškųjų visūmenės reikalų.

3. L. D. P. pasitiki įvykinti savo tikslą tiktai kovos keliu.

L. D. P. Vyriausybė.

Žemininkų viršininkai Lietuvoje.

Augščiausiu paliepimu, duotu liepos 12-oj dienoj 1889 m., kai kuriose Maskolijos gubernijose tapo įvesti vieton taikos teistojų ir tarpininkų nauji teismų ir administracijos organai — žemininkų viršininkai. Įvezdama šiuos organus valdžia norėjo, kaip pasakyta tame paliepime, „suteikti žmonėms artiniausią ir tvirtą valdžią,“ kuri laikytų savo globoje visus žemininkus ir žiūrėtų jų gyvenimo tvarkos. Kadangi tokiais viršininkais turėjo būti skiriami vietiniai gubernijų bajorai, įgiję tam tikrą mokslą ir turintieji žinomą žemės gabalą, tai įvedimu šių viršininkų buvo užmanyta sustiprinti bajorų, kaip atskiro luomo, padėjimą, kas ypač rūpėjo buvusiam tuomet vidaus dalykų ministrui grapei D. Tolstojui. Iš pradžios tie žemininkų viršininkai buvo įvesti 36-iose Maskolijos gubernijose, paskui paliepimu, duotu birželio 12 d. 1900 m., — Minsko, Mogilevo ir Vitebsko gubernijose, o dabar Augščiausiu paliepimu, duotu birželio 8-oj dienoj šių 1903 m., bus įvesti teipgi ir pas mus Vilniaus, Kauno ir Gardino gubernijose, su tam tikromis permainomis sulyginus su pamatiniais nuo liepos 12 dienos 1889 m. įstatymais.

Įvedimas žemininkų viršininkų Maskolijoj buvo papeiktas visų garsiųjų Maskolijos juristų kaip dėlei jų idėjinės prasmės, teip lygiai ir dėlei apsireiškusio praktikoj visai netikusio jų veikimo būdo, išsauskusio nepakakinimą ir pasipiktinimą visuose gyventojų sluogsnuose.

Mokytų vyrų nuomone, kuri įsikūnijusi yra veik visose Vakarų viešpatystėse, viešpatystės vyresnybė privalo būti dalinama į tris neprigulinčias viena nuo kitos viešpatystės valdžias: į išleidžiamąją tiesų valdžią, į pildomąją tiesų valdžią ir į teismų valdžią. Kiekviena iš

tų valdžių paskirtose jai ribose privalo būti visai savarankė ir nepri-
gulinti nuo dviejų kitų.

Užtikrinimui tokio savarankiško padėjimo teismams reikalinga pilna gvarancija nesikišimo į teismų reikalus nė tiesų išleidžiamosios, nė tiesų pildomosios valdžios. Tas pamatinis valdžių padalinimo prin-
cipas buvo pabrėžtas motyvuose, įvedant pirmąjį Teismų Įstatymų straipsnį nuo 20 d. spalio 1864 m. „Jeigu viena ir ta pati valdžia ir prižiūri įsta-
tymų pildymo ir sprendžia apie tokio nepildymo pasekmes, tai aišku, juog apkaltinamieji negali turėti jokio atsispyrimo prieš neteisingą per-
sekiojimą. Susiliejus pildymo ir teismų valdžiom vienon vieton nebėra visai užtikrinimo, juog kaip viena, teip ir antra iš tų valdžių neišeis iš pavestų jomdvim ribų. Todėlei pildomosios valdžios arba, trumpiau sakant, administracijos nutarimai teismų reikaluose visados išsaus žmonių neišsitikėjimą ir neapykantą.“

Neskaitant minėtos gvarancijos, savarankiškam teismų padėjimui reikalinga užtikrinti ir savarankišką pačių teistojų padėjimą. Tam tikslui reikia duoti garbingą teistojams padėjimą, užtikrinti juos, juog be teisimo niekas negali jų atstatyti, juog už teismą pagal įstatymų nieks negali jų persekioti, juog prieš teismą visi žmonės yra lygūs ir tt.; tam pačiam tikslui užginta teistojams užimti kokias-nors kitas vyresnybės tarnystas, paliepta teismuose užlaikyti atvirumą ir teisti balsiai, bet ne slapčiai, vien tik ant rašto. „O susiliejus teismų ir administracijos valdžiom,“ kaip rašo Foinicki, „visos administracijos ypatybės, kaip tai: prigulėjimas nuo vyresniųjų, kanceliarijų nuožiūra, stoka mažesniųjų tarnų savarankiškumo ir pilnas jų prigulėjimas nuo vyresniųjų, apima ir teismų valdžią. Teismų nutarimai, pavesti augštesniosios administracijos peržiūrėjimui, pasirodo nebeturį jokios vertės, iki nebus tos administracijos patvirtinti. Paskyrimas, permainymas arba atstatymas nuo vietos priguli nuo administracijos nuožiūros. Tokiai tvarkai esant teistojai pasilieka vyresnybės agentais, kurie neturi užtektinai savarankiškumo, bet kurie, pāsilikdami po administra-
cijos įtekme, sprendžia, kaip jiems paskirta.“*) Toksai Foinickio at-
siliepimas apie senovės kanceliarijų teismus pilnai tinka ir prie žemi-
ninkų viršininkų teismų, kuriuose sumaišyti yra teismų ir administra-
cijos reikalai.

Praktikoj pasirodė visai šie teismai netikę dėlei stokos kokios-nors tikrai prižiūrimos žemininkų viršininkus valdžios. Naudodamies duota jiems tiesa be jokio teisimo areštuoti pavestus jų globali ūki-
ninkus iki 3 dienų, o jų viršininkus net iki 7 dienų (str. 57, 58), vir-
šininkai terp sodiečių pasirodo tikrais karaliukais, kurių sauvaliai nėra pastatytos jokios ribos. Buvo atsitikimų, juog žemininkų viršininkai tupdė žmonės kalėjiman už nenusiėmimą prieš viršininką kepurės, už balesnį siek-tiek prakalbėjimą, už pasirodymą nelaiku viršininko akyse ir tt.

Neįsigilindami į kritiką žemininkų viršininkų įstatymų, tuo tarpu paženklisime, kas pas mus gali būti viršininku, kokios tų viršininkų tiesos ir kokia jų valdžia.

*) Foinicki. „Kriminal. teisimo tvarka“ lap. 128.

Žemininkų viršininkų įstatymai, patvirtinti liepos 12 d. 1889 m., įvedė dvejopos rūšies teismus. Vieni teismai žiūri vien tik teismų reikalų ir priklauso nuo tiesų ministerijos, pasilikdami po apygardų teismų kontrole; tokiais teismais yra miestų teistojai, garbingieji taikos teistojai ir pavietiniai apygardos teismo sąnariai. Kiti teismai žiūri ir teismų ir administracijos reikalų ir priklauso nuo vidaus dalykų ministerijos, pasilikdami po gubernatoriaus (arba generalgubernatoriaus) kontrole; tokiais teismais yra žemininkų viršininkai, pavietiniai suvažiavimai ir gubernijų susirinkimai.

Paliepimu nuo 8 d. birželio 1903 m. žemininkų apskričių, kame turi būti po vieną žemininkų viršininką, liko paskirta Vilniaus gub. 52, Kauno gubernijoje 50 ir Gardino 50. Tokiu būdu iš viso bus 152 žemininkų viršininkų. Pirmosios rūšies teismų paskirta: miestų teistojų Vilniaus gub. 7 (Vilniuje pasilieka taikos teistųjų institutas, dėlė miesto valdybos prašymo), Kauno gub. 18 ir Gardino gub. 14, iš viso 39 miestų teistojai. Pavietinių apygardos teismo sąnarių 23-juose tų gubernijų pavietuose paskirta 27 (Vilniaus, Kauno, Bielostoko ir Brasto pavietuose po du sąnariu).

Užlaikymui visų šių teismų paliepta išduoti iš viešpatystės išdo, pradant nuo 1904 m., po aštuonis šimtus keturiasdešimt devykis tūkstančius septynis šimtus trisdešimt rublių (849,730 rub.), tame skaičiuje: 1) užlaikymui trijų gubernijų susirinkimams — 31,500 rub., 2) kanceliarijų ir šėip gubernijų susirinkimų reikalams po 7,500 rub., 3) užlaikymui 23-jų pavietinių bajorų vadų — 57,500 rub., 4) užlaikymui 23-jų pavietinių suvažiavimų raštininkų — 23,000 rub., 5) vedimui pavietinių suvažiavimų kanceliarijų — 63,480 rub., 6) užlaikymui 152-jų žemininkų viršininkų — 425,600 rub., 7) išlaikymui 27-ių pavietinių apygardos teismo sąnarių — 89,100 rub., 8) užlaikymui 39-ių miestų teistojų — 85,800 rub. ir padidinimui išteklių jų kanceliarijoms — 15,000 rub., 9) užlaikymui 11-os teismų pristovų — 6,600 rub., 10) suteikimui priedinės algos 27-iems apygardos teismo sąnariams — 13,500 rub., 11) užlaikymui taikos teistojų Vilniuje — 29,100 rub., 12) važinėjamųjų pinigų kai-kuriems miestų teistojams — 2050 rub.

Apmokėjimui išleidimų, įvedant tuos teismus nuo 1 d. gruodžio šių 1903 m., paliepta naudotis paskirta tam tikslui vidaus dalykų ministerijai suma 125,000 rub., o teipgi liekanomis, kurios pasiliks panaikinus įvairias tarnaujančių vietas, įvedant naują tvarką.

Dabar pasiklauskime, kas-gi paskiria tuos visus teismus, o ypač žemininkų viršininkus, kurių yra daugiausiai. Pagal liepos 12-os d. 1889 m. įstatymų buvo užmanyta, juog žemininkų viršininkus paskiria gubernatorius su pavieto ir gubernijos bajorų vadų žinia ir patvirtina vidaus dalykų ministras iš tokių vietinių senovės (palikonių) bajorų, kurie yra arba pratarnavę gubernijoje nemažiaus trijų metų, užimdami tam tikras vietas, arba įgiję mokslą (nors ir nebajorai) kokioj-nors augštesniojoj arba pagaliaus ir vidutinėj mokykloj ir turintieji tam tikrą paviete žemės gabalą. Paskui tais pačiais metais, 29 d. gruodžio, buvo leista vidaus dalykų ministrui skirti žemininkų viršininkus ir tokius, kurie nėra nė bajorais, nė nėra baigę augštesniosios ir vidutinės mokyklos, bet kurie pagal patekusių ministrui žinių yra verti paskyrimo viršininkais, jei tik jie gali pastoti ant vyriausybės tarny-

stos ir nėra jų pastojimui kliūčių, paminėtų 10-me žemininkų viršininkų įstatymų straipsnyje. Žemininkų viršininkais pagal minėto 10-jo str. negali būti: 1) tie, kurie tardomi arba skundžiami yra už nusidėjimus ir prasikaltimus, o lygiu būdu ir tokie, kurie yra nubausti teismų nutarimais už priešingus tiesoms pasielgimus įmetimu kalėjiman arba sunkesne bausme, pagaliaus ir tokie, kurie buvę apskūsti už nusidėjimus ir prasikaltimus teismų nutarimais nebuvo pateisinti; 2) nuo tarnystos atstatytieji; 3) apšauktieji beturčiais skolininkais ir 4) laikomi globoj už turtų aikvojamą.*)

Paskyrimas žemininkų viršininkų Vilniaus, Kauno ir Gardino gubernijose tapo pavestas vietoj vidaus dalykų ministrui tų gubernijų generalgubernatoriui, kursai skiria tuos viršininkus (žem. virš. įstatymų str. 16) „iš prirodytų kiekvieno gubernatoriaus žmonių, kurie yra įgiję mokslą kokioj-nors augštesnioj arba vidutinėj Imperijos mokykloj arba yra išlaikę tam tikrą egzaminą ir kurie turi tiesą pastoti ant vyresnybės tarnystos pagal Tarnystos Įstatymų ir pagaliaus jų pastojimui nėra kliūčių, minėtų 10-me šių įstatymų straipsnyje“. Kadangi pilna tiesa paskyrimui tų viršininkų pavesta, vietoj vidaus dalikų ministrui, generalgubernatoriui, tai šiam paskutiniamjam leista naudotis paliepimu nuo 29 d. gruodžio 1889 m. ir skirti viršininkais tokius net, kurie nėra baigę nė augštesniosios nė vidutinės mokyklos, bet kurie, jo nuomone gali pildyti žemininkų viršininkų pareigas.

Pagal pamatinių Tarnystos Įstatymų (Tiesų Sąrankos t. III., kn. I, persk. 1, str. 4) „nė tikėjimas, nė tauta neužkerta kelio pastojimui ant tarnystos, jeigu norintieji turi tiesą pagal sekancias tų įstatymų patarmes užimti tą tarnystą“. Vienok nors nė vienoj iš sekancijų patarmių nėra pasakyta, kad katalikams užginta užimti vietas Kauno, Vilniaus ir Gardino gubernijose, bet valdžia neskiria katalikų, prisilaidydamas slapčiųjų cirkuliarų ir paliepimų, draudžiančių priimti katalikus ant tarnystos.

Tokiu būdu žemininkų viršininkais Lietuvoje tegali būti tiktai maskoliai, įgiję mokslą kokioj-nors mokykloj arba ir visai to mokslo neįgiję, bet išmanantieji pildyti, gen.-gubernatoriaus nuomone, žemininkų viršininkų pareigas.

Jau nors vien dėlei būdo paskyrimo, žemininkų viršininkai nebeatsako tam tikslui, kurs buvo nurodytas 1889 m. įstatymuose, nes norėta tokiais viršininkais turėti *vietinius* žmones, kurie gerai pažintų ūkininkų ir kitų savo pavieto žemininkų gyvenimą.

Sulig miestų teistojų ir pavietinių apygardos teismo sąnarių, pirmuosius paskiria tiesų ministras, o antruosius patvirtina konsultacija prie tiesų ministro kanceliarijos, susidedanti iš žmonių, pabaičiusių tam tikrą mokslą ir pratarnavusių žinomose vietose tam tikrą laiką.

Žemininkų viršininkus nubaudžia, atstato nuo vienos vietos ir perkelia į kitą arba visai atstato Kauno, Vilniaus ir Gardino gubernijose tų gubernijų generalgubernatorius, kursai tam tikslui padarytus gubernijų susirinkimų nutarimus patvirtina arba atmaino (str. 129—134).

Sulig žemininkų viršininkų pareigų, jis turi atsisakyti nuo kitų tarnystų (str. 19), turi surasti (str. 50) apsigyvenimo vietą savo ap-

*) Tiesų Sąranka, išl. 1902 m., IX t., III knyga, str. 10.

skričio ribose ir priiminėti prašymus ir teisti bylas neatidėdamas pagal tam tikrą tvarką ar savo gyvenamoj vietoje ar kitoj kokioj savo apskričio vietoj (privalo tik iš anksto pranešti, kur ir kuomet kokios bylos bus jo perkratinėjamos), paskui turi vesti savo apskričio pinigų apyskaitas ir pristatyti savo veikimo apskaitą pavietiniam suvažiavimui.

Administracijos ir teismų reikalai, pavedami dabar žemininkų viršininkams, yra labai platus. Teismų reikalai veik lygus yra buvusiųjų taikos teistojų reikalams, išskyrus kai-kuriuos reikalus, kuriuos pildo naujieji pavietiniai apygardos teismo sąnariai. Neveizint to, žemininkų viršininkai pasilieka valščiaus teismų užveizėtojais: valščiaus teismų nutarimai išplakti ką-nors rykštėmis žemininkų viršininko gali būti atmainyti, o visos skundos ant valščiaus teismų nutarimų eina per viršininko rankas ir po jo kontrole į pavietinį suvažiavimą (Valščiaus Teismų įstatymai, str. 140 ir 141).

Administracijos reikaluose žemininkų viršininkas atlieka visas buvusių taikos tarpininkų pareigas (str. 22), prižiūri ūkininkų valdymo įstaigas, darydamas jų revizijas (str. 23), nėsant pavieto viršininko arba asesoriaus (pristovo) atlieka jų pareigas (str. 24), peržiūri skundas ant valščiaus raštinių (str. 28), atstato nuo vietų valščiaus raštinius (str. 29), peržiūri visus valščių nutarimus ir išradęs, juog jie su tiesomis nesutinka, paduoda pavietinio suvažiavimo peržiūrėjimui (str. 30 ir 31), pagaliaus atlieka visus nutarimus administracijos reikaluose, padarytus pavietinio suvažiavimo arba gubernijos susirinkimo (str. 42).

Kaip jau augščiaus minėta, žemininkų viršininkui duodama yra tiesa nubausti kiekvieną, kursai priguli prie valščiaus, įmetimu į valščiaus šaltąją ant 3 dienų, o valščiaus viršininkus net ant 7 dienų, jeigu jie nepildytų teisingų jo reikalavimų (str. 58, 59).

Teismų reikaluose apeliacijinė instancija dėlei žemininkų viršininkų ir miestų teistojų yra pavietinis suvažiavimas. Tame suvažiavime primsėdžiu būna pavietinis bajorų vadas, o jam nėsant — pavietinis apygardos teismo sąnarys, kursai kaip vienatinis su tam tikru juridišku mokslu papildo jojo stoką suvažiavime. Suvažiavimo sąnariais yra žemininkų viršininkai ir miestų teistojai. Pavietiniame suvažiavime yra teip-pat ir prokuratorius, kursai paduoda savo pritarimus teismų reikaluose. Pavietinis suvažiavimas administracijos reikaluose atlieka tuos pačius reikalus, kuriuos pirmiaus atlikdavo taikos tarpininkų suvažiavimas.

Suprantamas dalykas, juog pavietiniame suvažiavime, kame pirmą vietą užima pavietinis bajorų vadas, kaip pas mus, žmogus visai svetimas ir nepažįstas visai vietinių sąlygų, o teip-pat neturįs tam tikro juridiško mokslo — tokiam suvažiavime negalima tikėtis didelės gvarancijos, kad reikalas bus teisingai peržiūrėtas.

Pagaliaus kasacijinė instancija teismų reikaluose yra gubernijos susirinkimas, kame primsėdžiu yra gubernatorius. Tas susirinkimas susideda iš gubernatoriaus, jo pagalbininko, apygardos teismo prokuratoriaus ir dviejų būtinų sąnarių, kuriuos parenka gubernatorius ir paduoda Augščiausios valdžios patvirtinimui (str. 99). Tam susirinkimui iš žmonių, visai nesuprantančių teismų reikalų, nes tai juk yra administracijos sąnariai, pavesta galūtinai spręsti apie visus teismų reikalus. Bylai ten pasibaigus, nebegalima jieškoti teisybės Senate, kame pir-

miaus ješkota — ta neva teisybė atkeliavo arčiaus prie žmonių, į gubernijų susirinkimus! . . .

Administracijos reikaluose gubernijos suvažiavimas prižiūri kaip žemininkų viršininkų veikimo, teip lygiai ir pavietinio suvažiavimo.

Kaip matome, administracijos ir teismų reikalai tapo sulieti vienan vietan. Toksai suliejimas negali atsiliepti gerai ant nuoseklaus ir teisingo nusprendimo teismų reikaluose — jis gali iššaukti tik nepakankimą ir antgalo neapykantą prieš tą sistemą visų tų žmonių, kurie bus priversti turėti reikalus su tais įvedamais Lietuvoje teismais.

Berželis.

FELJETONAS.

Įvairūs atbalsiai.

Naujos laidos maskolių politikai. Vis ta pati mūsų dvarponių politika.

Dėlei apvaikštinėjimo Tautos Šventės.

Buvo laikas, kuomet maskolių istorijos rašytojai ne kitaip veidėjo į mūsų kraštą, kaip į visai maskolišką jau nuo senų senovės. Dabar, rodos, šis laikas jau praėjo. Maskoliai nebesipriešina jau, juog Lietuvoje gyvena lietuviai, tik jie gailystauja, juog lietuviškasis gavalas visai pranykęs, susimaišęs su svetimtaciais. Nė daili lietuvių kalba, nė liūdnos jų dainos jau nebeskamba Neries pakraščiuose, kame beišgirsi tik baltarusiškus liūliavimus arba rusiškąs dainas. Kuomet Lietuvos širdyje priviso nemaža įvairių maskolių, jau pasirodo nebereikalinga skrieti melagysčių apie mūsų praeities istoriją: galima tiesiog sakyti, juog čia yra buvę lietuviai, o dabar šie lietuviai tapo baltarusiais, lenkais, tik ne lietuviais, ir tai galima drąsiai sakyti, nes šie „ne-lietuviai“ jau niekadės nebetaps lietuviais; pavojaus jokio nebėra. Teip galvoja naujosios laidos maskoliai, mūsų krašto istorijos apgynėjai.

Kuomet aiškiai matomas maskolių viršus, kuomet po akių tirpsta kai-kurios vietos, lietuvių apgyventos, virzdomos grynai maskoliškomis, galima jau tos šalies ir istorija užsiimti ir tai tikra istorija be jokių iš augsto nuspręstų melagysčių. Štai šimet inicijativa Vilniaus general-gubernatoriaus tapo paskirta ekspedicija iš dviejų profesorių*) etnografiškam bei archeologiškam mūsų krašto pažinimui. Susilauksime, juog ir apie mus universitetų profesoriai pradės vesti tyrinėjimus, tik jau turbūt žiūrės jie į mus, kaipo į senų gadynių palikimus, tarsi į kokius ichtiozaurus. Jeigu jau mes patįs ikišiol nėsame padarę jokio etnografiško, archeologiško bei ekonomiško rinkimo, kursai liūdytų mūsų padėjimą šiame krašte, kaipo atskiros tautos, tai velytina, idant prisidėtume dabar nors prie rusų profesorių, ypač kad šie prižada nekludyti politikos klausimų ir užtikrina pilną liūosybę patiems rinkimams. Surinktą materijalą žada spauzdinti Petropilio Mokslo Akademija lietu-

*) Aleksandrovas ir Karski.

viškoj kalboj, jeigu rinkėjai toj kalboj pristatys savo tyrinėjimus, arba rusiškoj, pagal pačių rinkėjų norą. Darbą žada pradėti nuo kito pavasario.

Ar šėip ar teip, laukiamieji apie Lietuvą raštai neveikiai da tepasirodys. Tuo tarpu-gi ūmu laiku žada pasirodyti mūsų sostapilyje naujas laikraštis, po Charuzino redakcija, — „*Vremennik*“. Bent teip praneša viską žinantis lenkiškas „Kraj“. Šio neperijodiško žurnalo darbabendrais yra vietiniai įvairių kanceliarijų valdininkai, prie kurių būk prisidėjęs ir naujai pašventintas į pravoslavus ex-kunigas Sobolevskis. Koksai bus dvasiškas šio laikraščio penas, nėra žinios, bet jo kvapą galima užuosti jau nuo teikiamųjų darbabendrių.

Kuomet naujosios laidos maskolių politikai pradeda tverti naujus plianus tvirtesnio tarp lietuvių išgyvenimo, mūsų visūmenė, bent kai-kuri jos dalis, tebevaro senovės politiką.

Tokia politika ypač atsižymėjo šią vasarą Kauno gub. dvarponiai, iškeldami kuo-puikiausią puotą caro dėdei, kursai buvo apsilankęs Kaune dėlei kokio ten karūnės jubilėjaus. Dvarponiai išrado tame puikią progą pasirodyti caro dėdei ir suvažiavę Kaunan nutarė istaisyti puikią vakarienę. Kadangi vasarą smagu yra pavalgyti gryname ore, tai tapo padaryta tam tikslui tyčia „altanka“ viename sodne, kursai buvo elektrika apšviestas. Kaip visados, suėjo, pavalgė, nemaža išgėrė ir pasiuntė carui kuo-žemiausį pasveikinimą, išreikšdami savo tikrai „kamiškus“ jausmus. Caras atsiuntė padėką, o dvarponiai ant rytojaus išsiskirstė, užmokėjęs kiekvienas už puotą bene po penkiasdešimt rublių. Kaip visa politika išgaravo, tai nuo kitų galima buvo išgirsti ir pasigailėjimą, kad patrijotizmas teip daugel apsiėjęs ir kad perdaug jau jie paaukavę.

Kam tai buvo daryti, tepaklausia skaitytojas pačių politikų, nuo kurių galės išgirsti daug naujienų, kurios liūdią amžiną ištvirkimą ir stoką bent kokios-nors politiškos sąmonės pas juos. Teko girdėti apie vieną jų viltį. Mat šįmet mūsų krašte bus įvesti žemininkų viršininkai. Tokio viršininko vieta visai nebloga ir būtų smagu ją užimti, ir nors aiškiai sakoma, juog vien tik maskoliai teuzims šias vietas, vienok vilties nepameta ir kai-kurie katalikai. Štai Vilniaus gubernijoj pažadėta ši vieta trims dvarponiams-katalikams, dviem Pliateriam ir Grabauskiui. Jeigu teip, tai ar-gi nematoma, juog Lietuvoje virsta nauja politika? — šaukia politikai. Tas noras gauti nuo valdžios kokią-nors vietelę sustiprinimui pravalgytos ir pralėbautos ūkės teip erzina gomurį, juog dvarponiai žinodami gausią laukiamąsias vietas iskeltų ne tik gerą vakarienę, bet taptų ir kuo-geriausiais pavaldiniais, geresniais gal už pačius maskolius. Tik mat ir siems rūpi gauti gerą kąsnelį. Toksai kąsnelis pateks ne vienam, kuomet mūsų gubernijose taps įvesta nauja valdžios tvarka, kuri šiandien jau yra įvykusi Vitebsko, Minsko ir Mogilevo gubernijose. Tenai į pavietų komitetus nemaža pateko ir lenkų, — ir taikos politikai iš džiaugsmo rankas tik betrina. O gal teip bus ir mūsų gubernijose!

Ar šėip ar teip, mės gyvename naujų reformų priešaušryje. Ar mės, lietuviai, esame prisirengę prie šių reformų, ar suprantame, juog ta reforma sustiprįs vyresnybės valdininkų padėjimą ir sumažįs visai mūsų tiesas sulig valščionių valdomos? Rodos apie tą maža tesirūpi-

nome. Šįmet man teko būti ne vienoj vietoj, kame buvo nemaža susirinkusių įvairaus padėjimo žmonių. Apie teikiamas mūsų kraštui reformas nieks nė minėte neminėjo. Kakinosi paviršutinėmis žiniomis, kurias suteikia lenkiškieji arba maskolių laikraščiai. Sunku yra lietuvių išjudinti, sunku priversti jį kritiškai veizdėti iš šios dienos tvarką, o dar sunkiaus prijungti prie supratimo naujos tvarkos, vardan kurios su karščiu ir užsidegimu jis kibtušis darbo, veikimo. Geriausiai tai parodo iš dalies ir šių metų apvaikštinėjimas mūsų Tautos Šventės. Žmonės susirenka tarsi dėlei tos šventės, o ką daryti, apie ką šnekėti, kaip ją apvaikštinėti, tarsi nė žinote nežino. Atsiliepti viešai į susirinkusius, paaiškinti susirinkimų tikslą ir svarbumą, pakelti viešam apsvartymui kokį-nors klausimą, tai dalykas mūsų ramioj Lietuvoj taip da nepaprastas, juog maža rasis tokių drašuolių. Tiesa, man teko girdėti apie keletą susirinkimų, kame dalyvavo nemaža ūkininkų ir kame įvairios diskusijos buvo karščiai vedamos. Šnekėjo ten patįs kaimiečiai, kurie jauzdami patįs ant savęs tūlas neteisības negalėjo kitaip jų apsvartinti, kaip tik su užsidegimu, su pilnu parsitikrinimu. Iš mūsų rašytojų, pridengtų stora akmenine plyta, rodos vienas Petras Arminas Tautos Šventės dienoj tesulaukė vainiko ir aplankymo nemažo, iki 300—400 žmonių, lietuvių būrelio. Ant Kudirkos kapo to vainiko neregėjome ypač gal dėlei to, juog jo kapas ir paminklas pasilieka po policijos priežiūra. Kaip žinoma, buvusieji ant paminklo iškalti žodžiai iš jo himno policijos tapo nukalti ir liko įsakyta, idant stropiai žemsargiai žiūrėtų ir šnipinėtų, kas prisidėjo prie papuošimo paminklo, prie pastatymo aplink jį krotelių. Baisiai gailu, juog mirus žmogui, turėjusiam tiek daug draugų, neatsiranda nieko, kurs drįstų kaip reikiant kapą apveizdėti. Papuošimas paminklo, pastatymas krotelių — tai darbas juk tiesotas, už kurį vargu gali ką policija kamantinėti, norėdama sugauti tuos „kaltininkus“, kurie pastatė paminklą.

Mažą pasisekimą apvaikščiojimo šįmet Tautos Šventės rasi atitaisysime kitais metais, kuomet garsas apie šią šventę pasklis plačias po Lietuvą. Tam tikslui rodos būtų gerai išleisti ir tam tikrą knygutę, o drauge savo laiku ir atsišaukimus, kame būtų nurodyta, kas yra tais metais svarbu apkalbėti, apie ką labiausiai geistina išgirsti visūmenės nuomonę. Tautos Šventė turėtų likti geriausiu mūsų politiškos sąmonės termometru, geriausiu liudytoju prasiplatinimo tautiškų idėjų.

B—lis.

Pasikalbėjimas.

Pakvietimas į gegužinę! Toli . . . sulyginamai nemaža pinigų išėjis: kelionei tenai kokie penki rubliai, atgal tiek-pat. Ten, ant vietos, du. Dar atsiras kokie išleidimai kelionėje . . . Viską sudėjus į krūvą, maž-daug tiek, kad užtektų kokiam vargšui studentui pusei mėnesio iš ko misti. Jeigu suvažiuos šimtas ypatų, ir kiekviena maž-daug tiek-pat išleis . . . tai susidėtų tiek, juog ir visam studentavimo laikui universitete užtektų . . . O tokių vargšų studentų juk Lietuvoje nestoksta. . . . Bet ir pasilinksminimas reikalingas žmogui . . . susitikimas su savo žmonėmis! . . . Mūsų bajorai ne tiek šįmet prarado apsilankius Kaune didžiamjam kunigakščiai Vladimirui . . . ir tai vien nusilenkimui ne-

apkenčiamai širdyje valdžiai. O mėš . . . mėš be jokios veidmainystės rengiame tokius pokilius. Vien bendram pasižinimui, susiartinimui, susipratimui, nuo kurio vistik tautos reikalai turi augstyn kilti!

Nuvažiavau. Salionas puikiai žolėmis papuoštas. Žmonių visur kupina — ir šokančių ir valgančių ir geriančių. Visi poniški. Nurodė man ir kelias rašytojas čia esančias. Vaikščioja jos tarp kitų visai paprastai, teipjau kaip moters, numanančios savo vertę, truputį ant koturnų, bet su saiku: nė peraugštai ir ne peržemai. Buvo ir vyrų keletas, rašinėjančių į laikraščius, rašinėjančių teipgi su saiku: nė pertankiai ir nė perretai. Teip juog negalima apie juos pasakyti, kad daug rašo, bet negalima teipgi tvirtinti ir to, kad visai nemokėtų rašyti. Buvo daugybė ir kitų visokių. Bet viskas pilnoje harmonijoje. Visuose salionų pašaliuose šauksmai ir juokai ne perbalsūs, linksmybė tikrai poniška, kaip tik salionams tinkanti.

Vienoje kertėje jaunikaitis prisėdęs prie vienos rašytojos dailiai jai giria jos raštus. Kitas sveikina kitą rašytoją, puikų darbėlį parašiusią.

Vėl vyrų būrys sustojęs dairosi ir šnibždasi:

— Tai atvažiavai sau pačios pasijieškoti?

— Yra iš tikrųjų iš ko rinktis.

— Tai ar pagal kailį skirsies?

— Cha-cha-cha — visas būrelis linksmai nusijuokė.

Mergaitės vėl susiglaudosios galvas šnibždasi:

— Tai ko-gi ta didžioji teip švaistosi viena pati po salioną?

— Aš nežinau iš tikrųjų, ko ji čia atvyko! Visur sakosi

lenkė esanti.

— Kviesta kaip lietuvaite.

— Lietuvaite todėl, juog lietuviui patiko!

— Ir dabar dar savo pažadėtamjam įkalbinėja, juog geriausia žmogui būti kosmopolitu: bent ne tiek vargo prisieina pakelti.

— Kodėl stačiai nesako, juog mums geriausia rusais virsti?!

— Gudri . . . jis veikėjas. Kaip-gi jis paskui akis bepakeltų?

— Nė jis pirmas būtų, nė paskutinis. Visi jie veikėjai lig laiko . . . — užbaigė šneką kokia vyresnė moteriškė, karčiai nusišypojsi.

Nuo tų jos žodžių ir nuo to nusišypojsimo praslinko per visą salioną, per visas šokančias ypatas kaip koks šaltas šešėlis . . . vienok nė šokių, nė linksmybės nesutrukdė. O aš slinkau vis toliau, vis įsiklausydamas, vis įieškodamas tų atgaivinančių jausmus balsų, kurie plaukia iš sutikimo su žmonėms vienokių nuomonių, vienokių pažiūrų.

— Ir puikiai šįmet pasiklojo gegužinė! Tiek žmonių! Ir iš teip tolo . . . Kaip puikiai šoka! Težino lenkai ir temato, kiek jau yra lietuvių inteligentų ir kokių dar! . . . — šnekėjo vienas kitam.

— Kokius puikius saldinius iškepė jūsų šeimininkės — pri-tarė koks barzdyla, kramtydamas su pasigėrėjimu burnoje kąsnį.

— Užtai tu ir sėdi ten prie vienos prisėdęs.

— Aš jau teip už saldinius ir prisėsiu! Skaisti, linksma . . . gailu tik, kad teip bauriai lietuviškai šneka.

— Bet iš tikrųjų, kad savo akimis nematyčiau, netikėčiau! Kiek tų lietuvaičių priviso! Ir tokiame trumpame laike! —

— O lietuvių tai jau nė matyte nematai? . . . Ko jie prastesni? . . . Vyrai kaip ažuolai . . .

— Ar tai nieko daugiau nesulauksime? Tik tie šokiai? — klausė prie šeimininko prišokęs jaunas vyrukas.

— Tai ko trūksta daugiau? . . . Nori valgyti? — nurodė pirštu šeimininkas — eik ten! — Gerti? . . . ten! — vėl pirštu dūrė į kitas duris.

— Juokingas esi! — trūktelėjo pečius jaunikaitis — argi mes teip toli vykome čia vien mozūrą pašokti . . . Reiktų pasišn . . .

Nepabaigė. Skaisti kaip rožė mergelė padavė jam ranką ir abu jaunu, linksmu, tarytum plaukte nuplaukė muzikos taktu. Lydėjan akimis tą giedrią jaunystės paveikslą, kurs tuoj susipynė į gyvą vaikiną, lygiai skaistų ir lygiai gražų paveikslą šokančių ratu po platų ir šviesų salioną.

Šiurkščių balsu lenkiškai tarti žodžiai užpakalyje manęs atitraukė mano atydą nuo šokančių prie lenkiškai šnekančio.

— Kas tai per vienas? — užklausiaš saly manęs stovinčio vyruko.

— Bauriausias lietuvedis . . . Biaurybė! Kur tik gali, ten trukdo mums darbą. Kad įmanytų, vandens šaukšte prigirdytų kiekvieną lietuvi . . .

— Tai kodėl jis šiandien tarp mūsų? — klausiau vėl.

— Labai aš žinau? Girdėjau šnekant, būk vienas iš gegužinės šeimininkų bičiuliaujasi su juo, tai ir pakvietė.

— Ar tas šeimininkas lietuvis?

— Kaipgi? Kitoks ir negali būti.

— Jeigu lietuvis, tai prigulėtų jam tokiems ponams spiauti į akis, o ne bičiuliantis . . .

— Ar dabar per gegužinę? — trūktelėjęs pečius, atsakė vėl vyrukas.

— Kaip ten yra teip, bet mūsų judėjimas vis platyn eina. Sudaužkiva, brole, stiklelius už mūsų tautos klotį! — šaukė vėl du jaunikaičiu tarpduryje stovėdamu, viens antram kaklus apsikabinusiu, o antromdvim rankom užsiverzdamu pilnus stiklelius.

— Tuodu turbūt teip broliškai apsikabinusiu laikosi, kad jau savo kojoms nebesapitiki — šypsojosi į juodu žiūrėdamas koks senis.

— Ir tai dar vienas naujas apsi-reiškimas mūsų gyvenime — atsakė jam karčiai nusišypsodamas vidutinio amžiaus žmogus.

Karti ironija suskambėjusi tuose žodžiuose metė šį-kart jau daug stambesnę šešėlį ant susirinkusiųjų. Nors daugumo nepasergėtas, bet plaukiantis nuo to šešėlio šaltis apėmė mane ir suspaudė širdį.

„Dar vienas naujas apsi-reiškimas mūsų gyvenime!“ Tie žodžiai jau visą vakarą nebenustoję skambėję mano ausyse. Kur dairiaus, ką išvydau, prie viso-ko taikiau tuos pačius žodžius. Naujas apsi-reiškimas ir mūsų moters, kaip lėlės gazose, šilkuose . . . Kyla prilyginimai su kitų laikų ir tautų moterimis.

Kartagos miestas žiloje senovėje rymiečių apgultas. Pritrūko kartagiečiams vielų ar virvių lankams, kuriais gynėsi nuo tėvynės priešų. Moters, jau pirma paaukavusios visas savo brangenybes, nusikirpo dar plaukus virvėms nuvyti . . .

Artimesniuose laikuose, antroje XIX amžiaus pusėje, nudega čekams jų tautiškas teatras, jau ir pirmiau įkurtas brangiomis aukomis. . . . Nelaimėi įvykus, jau apie intelingentes-čekes nėra ką minėti, jos visuomet visa širdimi buvo tėvynės labai atsidavusios, bet ir vargdienės-tarnaitės tuomet nepasiliko užpakalyje. Pasilaikiusios vos po du sijonu, kitus pardavė ant naudos naujai statomo teatro.

Mūsų moters tikisi turbūt, kad ir be jų aukų tauta pasikels . . . O gal jų širdį pilnos tuštybės ir egojizmo ir nejučia vargų ir nužeminimų, plakančių visą tautą?! Joms užtenka gal rūpesties apie skarmalus . . . ypač kad jos prie to yra žadinamos pasielgimais mūsų vyrų, šokinėjančių daugiausiai apie puikiau išsipuošusias . . . Argi ir čia ne naujas apsiereiškimas ne tik mūsų gyvenime, kiek istorijoje tautų kilimo? Ir visa tokia gegužinė su vienintėliu tikslu pasilinksminti ar ne naujas apsiereiškimas? Ligšiol išdrįsom pykdintis iš atskirų lietuvių-buržujų, ponais pavirtusių . . . o dabar viešai ir iškilmingai nurodome, kad jau visais būriais virstame į ponus ir rūpinamės daugiau savo ypatingais pasilinksmimais, ne kaip tūleropais tėvynės vargais . . . Ir iš tikrųjų, ar ne naujas apsiereiškimas, kad turime daug pinigų tolimoms kelionėms, idant tik galėtume gardžiai pavalgyti, linksmi pašokti, liežuviu pataukšti, stiklelius už tėvynės ir ne už tėvynės labą sudaužti, tikrais ponais pasirodyti! O paskui ilgai, ilgai bartis, viens ant kito visokias paskalas laidinėti . . . tikrai poniškai!

Laimė vien, kad tokia gegužinė greitai praūžė, tarsi vanduo pavasarį iš savo paprastos vagos išsipylęs.

Lėkščios bangos pašėlo, paputojo, čia seną tvorą išvertė ir su savimi nunešė, ten supuvusį malkų šūtį pagriebė, kitur dar kokį kibirą ar šėipjau niekam netikusį rakandą . . . Bet pavasario pašėlimui perėjus visi tie baldai liko toli-toli upės pakrantiuose išblaškyti. O vanduo, susitraukęs į savo siaurą paprastą vagą, tyliai sau plaukia, tyliai gaivina pakraščiuose augančius žolynus, kelia laivus, kopa per pylimus, krinta ant malūno rato ir jį suka nė ant valandos nesustodamas, nė ant valandos neapleizdamas kasdieninio savo darbo.

Ir gegužinei pasibaigus, darbininkų-lietuvių būrelis sutirpo vėl į kelias ypatas, kurioms lygiai šaltai ir sunkiai plaukia gyvenimo dienos, vien užsivilimais ir liūdnomis mintimis apsuoptos, nė kiek nepasmagintos nė visokiais tautiečių pramonėliais ir pokiliais — be tikslo ir prasmės . . .

* * *

Prie lietuviškai-lenkiškojo klausimo Lietuvoje.

„Głos Litwinów do młodej generacyi magnatów, obywateli i szlachty na Litwie.“

Lietuvis inteligentas, dirbantis tautos dirvoje, tankiausiai turi daug nesmagumų pakelti dėlei savo darbų. Retai jis tepajunta moraliską pakakinimą, nes sunku jam pamatyti savo darbų vaisius: viskas visur užlaikoma paslapyj. Tik su savo idėjos ir darbų draugais susiėjęs atranda jis linksmesnes valandas.

Bet štai viršuj minėtos brošūros autorius gali ir dabar jau pasidžiaugti matydamas, kaip ji platinasi, kaip yra jieškoma ir kaip daug

prilankumo lietuvystei sužadina ji širdyse žmonių, perskaičiusių ją. Retai teatsiranda žmonių, kurie padarytų užmetimą; tankiausiai tinka, ir skaitytojai džiaugiasi, kad nors sykį lietuviai pasisakę viešai ir visiems, maža temokantiems lietuviškai, prieinamai, kas jie tokie, kokie jų troškimai ir idealai.

Atsiranda vienok tarp sulenkėjusių šovinistų tokių, kurių akis ir protas yra taip jau aptemdinti visu-kuo, kas tik priguli prie lietuviško judėjimo, kad ir toje brošūroje mato baisesius ženklus.

Antai, vienas dvarponis, „litwin“, perskaitęs ją nutarė, kad čia jau propaguojama esanti tokia-pat piūtis, kaip kitą-syk Galicijoje — valščionis piasią ponus bajorus; ir ta brošūra tėsanti verta tik sudeginti! Kīts vėl karštas „lietuvis“, propaguojas uniją lietuvių su lenkais ir vardan jos platinęs tarp lietuvių lenkystę, labai įpyko atradęs toj brošūroje, kad ponams-bajorams jau nebegalima esą mokyti s a v o vaikų lenkų istorijos ir literatūros Bet tokių apakusių žmonių, kurie skaitydami atranda tai, ką norėtų rasti, o ko nėra, — tokių maža teatsiranda; visūmenės balsas — tai pripažinimas tautiškam Lietuvos judėjimui pilnų tiesų.

Brošūros autorius prisidėjo šituo savo darbu nemaža Lietuvos judėjimui: jis pramynė kur-ne-kur takus lietuviškai-tautiškai dvasiai, kitur suminkštino priešų širdis, o dar kitur iš priešų padarė draugus. Ta brošūra palengvįs mums ginčus su sulenkėjusiaisiais.

Nors daugumai skaitytojų, kuriems buvo rašyta, brošūra patinka, ir jie tankiausiai jokių užmetinėjimų nedaro, bet teisybė reikalauja, kad būtų nurodytos klaidos ir silpnos jos pusės.

Visai netikęs antrašas: „*do młodej generacyi magnatów, obywateli i szlachty.*“ Būk „obywateł“ tai ne „szlachcic“, arba „magnat“ tai jau ne „obywateł“. Gal taip jau vardas duotas, kad gražiau skambėtų, daugiau būtų žodžių, kurie puikią pono širdį glostytų?!

Ar tyčioms tai padaryta ar ne, bet ir visoj brošūroj autorius daro tankiai terminų mišinį, kurio vienas išaiškinimas tegali būti — įtikt ponui-skaitytojui.

Toks darbas rimtam lietuviui nepritinka.

Autorius kreipdamas į ponų jaunūmenę, į jų širdį pratardamas vis prisega „szlachetna“ (psl. 3, 10, 16). Benorėdamas įtikti tai jaunūmenei net nusižemina prieš ją. Ant 22 psl. kviečia ją išsimokyti lietuviškai ir būti lietuvių dirvos darbininkais. „Męs jau, sako, po truputį pailšę ilgoka kare; įneškite-gi į mūsų eilias naujas spēkas, augštesnę proto kultūrą, didesnę aptrynimą ir eleganciją!“ O toliau (psl. 23, 24) prašo, kad tie ponaičiai „šiek tiek mus pamylėtų“, taptų mūsų tautos vadovais, kad būtų, anot šventojo rašto, „druska Lietuvos žemės ir mūsų šviesa.“

Autorius, norėdamas įtikti ponams, pasinaudoja (psl. 20) senoviška pačių lenkų atmesta teorija, būk žodis „szlachcic“ paeina nuo „szlachetny“ ir todėl bajorai, pagal autoriaus žodžių, tai tautos pirm-lakiai. Autorius lietuvių vardu siūlo bajoraičiams vadovystę, — siūlo jiems, nes jų tėvai, sako, neprisiėmę tos misijos.

Tai gal jau autorius lietuvių vardu darė su jais derybas?! Malonu būtų žinoti plačiau apie tą nepaprastą tautų gyvenime apsireiškimą.

Kadangi seniai-ponai geruoja tos misijos neprisiėmę, tai, sako, lietuviai net norėję užmesti jiems tą vadovystę. Bet nieko gero iš to neišėjo (20 psl.).

Išrodytų tai kaip ironija, bet autorius visai rimtai kalba, tiki į savo žodžius. Jis kviečia ponaičius rašyt, užtikrindamas, kad jie lengviausiai pragarsės mūsų rašenybėje kaipo publicistai, poetai, istorikai etc., ir tvirtina, kad jie galėsia ta garbe labiau puikauties, negu dabar puikaujasi bajorystės atributais. O paneles prikalbinėja mokyti sodiečių vaikų skaityt iš lietuviško elementoriaus ir maldaknygės, užtikrindamas ir joms užmokesnį: — motynos-lietuvės bučiosiančios joms rankes! . . . Dora mergaitė nesidžiaugs tokiu senos moters nusižeminimu, nors ji būtų ir lietuvė, savo rankos neduos bučiuoti senai moteriai; o jeigu ji mokys vaikus, tai ne tam, kad prisiviliotų žmones, kad jie būtų prilankesni, o vien tik iš meilės dėl nuskriaustų, paniekintų žmonių, liejančių savo prakaitą uždirbimui gardžios duonos, puikių rūbų, gardžių gėrimų savo ponams. Gana mums įkyrėjo ta ponų puikybė, tuštybė ir neteisngumas apsiėjime su žmonėmis! Autorius išpučia tą jų puikybę ir išaugština!

Autorius neatskiria tautos nuo liaudies (psl. 7, 6, 8). Pertat išeina keista satoriaus aiškinimas Lietuvos unijos. Jis pasakoja, būk tai tada buvusi liaudis lenkiška ir lietuviška; jų vardu, be jų žinios, diplomatai padarė uniją. Iškur ir kaip tie diplomatai atsirado, nežinia. Kad autorius nors truputį pažvelgtų į istoriją, tai pamatytu, kad tada buvo dvi tauti, kurių nesusipratusi liaudies politiškos spėkos neturėjo (ir dabar dar ji mažą teturi spėką), o tautų vadovais buvo augštesniosios kliasos — kunigaikščiai, bajorai, vyskupai, kartais praturtę miestiečiai — jos tai turėjo savo rankose valdžią ir atliko politikos reikalus. Jų atstovai su jų žinia darydavo sandoras ir unijas. Augštesniosios lietuvių tautos kliasos su pilnu supratimu dalykų stovio padarė unijos aktą su lenkais; to akto pasekmės giliai persisunkė per jų vaikų kūną ir kraują, — dėlei to autorius ir brošūrą turėjo išleisti. Dėl augštesniųjų kliasų unija turi labai didelę vertę; bet kad lietuvių liaudis neturėjo ir neturi jokių ryšių su lenkų liaudimi, prie jokios unijos jiedvi neprisidėjo ir nesusirišo jokiais ryšiais — tai tikra tiesa (psl. 8).

Autorius užmiršta, o gal ir nenori žinoti, kad kiekviena tauta susideda iš luomų, kurių reikalai tankiai yra visai priešingi, ir pertat tarp jų pilno solidariskumo negali nė būti — o autorius labai to norėtų! Kad tą autorius suprastų, tai nesakytų (psl. 19), kad sodiečiai lietuviai neįtikėjo ponams-bajorams, dvarų valdytojams, vien tik dėlto, kad tą ponų kalba ir dvasia buvo kitoniska. Autoriui rodos, kad jeigu tie ponai priims už namų kalbą lietuvišką, nebeniekis liaudies, o rašinės lietuviškai ir platys tarp lietuvių šviesą, tai visi susilies į vieną kūną, kuriame nebebus teip skirtų dalių, nors ir pasiliks grapai, kunigaikščiai ir t. t. Idilija! Kad tiktai autorius pravertų akis ir pažvelgtų į pasaule, tai pamatytu, kad Vokietijoje vokiečiai dvarponiai trokšdami didesnio pelno nori pabranginti duoną ir mėsą, pakeldami maitus, ir tuo pastumti į dar didesnį vargą ir badą darbininkus ir visus tuos turėtėlius, kuriems prisieina duona pirkti. Tuos troškimus vokiečių ponai teip smarkiai nori įvykinti, kad net dėl to

drįsta ir parlamento tiesas permaintyti. O juk visi ten vokiškai šneka ir vokiškais patrijotais esą sakosi! Vienok tas „patrijotizmas“ neklindo jiems dėl savo naudos brutališkai skriausti žmonių. Panašių pavyzdžių turime perpilna visuose kraštuose. Bet pas mus yra nemažas skaitlius tautiečių idealistų, kurie labai augštai stato „gerą lietuvį.“ Pagal jų nuomonės — tai žmogus, kurs jokios skriaudos nepadarys savo žmonėms — vien tik gerą; kad „geras lietuvis“ — tai pilnas meilės dėl žmonių ir kiekvieno valandoj pasirengęs pasišvęst tėvynei ir žmonėms. Puiku, gražu! Bet tokiam lietuviui reikia visada kuo-puikiausį turėt supratimą apie tą, kas tėvynei tikrai naudinga. Juk ir vokiečiai-junkeriai sakosi dėl tėvynės meilės reikalaują uždėti didžiausius muitus ant žemdirbystės produktų. Teip-pat mūsų ponai-dvarponiai norėtų per prievartą sulaikyti Lietuvos darbininkus nuo emigracijos, sakydami, juog trokštą tuo Lietuvai naudą atnešti; bet tie ponai visai nesirūpina pakėlimu kultūros, padidiniu darbininkams užmokesnio, išaiškinimu prigulinčių jiems tiesų, pagerinimu jų gyvenimo sąlygų ir žmogiškesniu apsiėjimu su jais. Prie šių sąlygų pati emigracija apsišotų ir tuo būtų atnešta iš tikro nauda tėvynei. Bet tam reikalingos yra aukos, darbas ne tik dėl savęs, — kartais pasišventimas; viso to nepakels paprastas dvarponis arba ūkininkas. Reikalinga tam žmonių meilė, o ne savo tik ypatos ir šeimynos gerovė. Žmogus, kurs teip augštai turi išlavintą protą ir jausmus, yra tikrai inteligentu; tokį tik ir tegalima priskirt prie „gerų lietuvių“, anot idealistų klasifikacijos. Bet tokių labai maža terasi tarp visų luomų ir tokie tik tegali sutverti vienalytį tautos kūną; bet to kūno sąnariai nesigirs savo titulaus, nes tai yra iš viršaus tik prisegtas blizgutis. Tokiame kūne grapas, kunigaikštis, bajoras neras sau vietos; o jeigu atras, tai turės užmiršti, kad nešioja senovės, Diev-žin kieno ir kokių būdu, tankiai gal nedoru, įgytus blizgčius-titulus; — turės tik atsiminti, kad yra žmogumi, lietuviu, trokstančiu gero nuskriaustiems žmonėms. Šioj gadynėj labai maža tegalima rasti tokių žmonių, ir jų skaitlius, kaip ir visose tautose, auga greit; bet jų spēka didelė, jų rankose ateitis, jie tos ateities pranašai!

Dabar mes besirūpindami pakėlimu savo tautos kultūros turine pasinaudoti kiekvienu žmogumi, esančiu prilankiu kokiam-nors mūsų darbui ir trokstančiu mums padėti. Tokie žmonės gali prilaikyti mūsų literatūrą, platinti tarp žmonių ją, šelpti mokslą einančius, mokyti rašyti, skaityti, skaitliuoti, geografinjos ir istorijos, ypač Lietuvos, užlaikyti tam tikrus mokytojus, samdyti pas save lietuvius prie visokių darbų etc., etc., tų darbų litanija ilga ir ne čia jai vieta. Bet žmogus, kurs atlieka vieną iš tų darbų, dar negali būti pavadintas „geru lietuviu.“ Kadangi brošūros autorius labai nedaug ir neaiškias testato ponybei reikalavimus, tai jei ir atsiras tarp ponų pildantis tuos reikalavimus, vienok dar nebus „mūsų“ žmogumi, nesusilies į vieną „gerų lietuvių“ kūną, bet lietuviu vis-tik gali būti. Naudingi mums ir tokie žmonės, kurie nors šiuo-tuo prisidės prie mūsų darbų; gerai ir tai, jeigu nebus mūsų priešais ir mažiau trukdys mūsų darbams.

Būtų buvę daug geriau, jeigu brošūros autorius būtų susipratęs su atstovais esančių lietuvių partijų: L. D., L. S. D., klėrikalų ir pagal jų patarmių būtų sustatęs brošūrą, — ir jei išleista būtų bū-

vusi visų lietuvių partijų vardu; tada būtų kur kas didesnį įspūdį padariusi; būtų darbas išėjęs rimtesnis ir ne tiek klaidų turįs. Kadangi visos partijos yra tautiškos, tai apskritai tautišką programą būtų galėjusios kuo-puikliausiai išdirbti, tokį, po kuriuo kiekviena iš jų būtų galėjusi pasirašyti.

Dabar-gi išeina nesusipratimai. Kiti imdami tą brošūrą už visų lietuvių balsą stebisi ir trauko pečius, kad taip mažus lietuviai reikalavimus ir idealus teturi ir taip prie ponų meilinas. Kiti vėl suprato, kad tai vieno žmogaus arba vienos pakraipos žmonių būrelio balsas, mažą svarbumą brošūrai tepriduoda*).

Pagal viso-ko matyti toj brošūroj kėrikalo plunksną. Klėrikalų laikraščiai ant pirmos vietos pastatyti, nors jie išeina retai ir menkai tūrisi; o neklėrikališkiejie — ant galo padėti (psl. 14), „Darb. Bal.“ visai nepaminėtas; taip-pat ir rašytojai: Lazdynų Pelėdai nepripažinta ir talento, o Bitė, Žemaitė ir Šatrijos Ragana nepatilpo nė į beletristų nė į poetų eilę, bet kur ten ant galo paminėtos, kaipo turinčios talentuotas plunksnas. Tokiuose atsitikimuose bešališkas rašytojas sustato sąrašą pagal alfabeto, bet ir nepraleidžia nepatinkamų dėlei tendencijos garsių raštų ir rašytojų.

Bereikalingai autorius išgiria savo tautiečius valščionis — būk tai jie labiau esą tautiškai susipratę, negu lenkų „klapai“ (ps. 15). Čia jau pasirodo grynas autoriaus šovinizmas. Bent lenkų žmones „klapais“ vadina, o lietuvių — „valščionimis“. Žinoma yra, kad lenkai išleidžia daug populiariškų knygelių ir laikraščių, tie raštai platina tarp žmonių šviesą ir greta tautišką sąmonę. Ta populiariškoji literatūra, pagal vardų ir laidų skaitliaus, negali būti ir palyginta su panašia lietuviška. Beto lenkai valščionis Austrijoj ir Vokietijoj neretai daro tautiškus susirinkimus „viece“. Panašių susirinkimų pagal skaitlingumo susirinkusiųjų pas mus neatrasi.

Taip-pat autoriaus šovinizmas apsiereiškia ir tame, juog jis savo tautos padėjimą randa už blogiausį, palyginus su kitomis tautomis. Antai, sako, būk tai Galicijoj lenkai pripažįstą rusinams tautišką skirtumą, nors jie pagal kilmės artimesni lenkams negu lietuviai (psl. 8), o čia mat Lietuvoj to nedaro! Kas akylai skaito laikraščius, tas žino, kad Galicijos lenkai dar labiau siunta ant rusinų, negu pas mus sulenkėjusieje ant mūsų. Tas jau ir be žinių iš laikraščių suprantama ir galima buvo spresti pagal analogijos. Daugumas lenkų istorikų patrijų, pasiremami ant unijų aktų, visur ir visada matė vieną giminę, vieną tautą („jeden ród, jeden naród“), tai yra skaitydavo rusinus, lietuvius, žemaičius, baltarusius, lenkus, kaipo vienos šeimynos-Lenkijos brolius, žinoma su lenkiška kalba; o jų apgyventas vietas kaip vienos vienalytės Lenkijos provincijas, šalis („kraje“). Tos istorikų idėjos per populiarizaciją persisunkė per kūną ir kraują visų kalbančių lenkiškai, prie kurios tik iš paminėtų tautų jis neprigulėtų. Tos idėjos taip prigijo visur, kad net perėjo ten, kur nepriderėtų būti;

* Ir protingiaus, mūsų nuomone, daro. Jei vienas žmogus ar net ir vienos kokios-nors pakraipos būrelis kalba, jis neturėtų tiesos kalbėti visų, visos tautos vardu; minėjamos brošūros autorius kalba visų lietuvių vardu, — ir taip elgdamas jis išnandoja lietuvių vardą ir net jį nužemina, ką iš dalies ir p. A-s čia parodo. Prieš šitokią brošūros autoriaus pasiūlymą lietuviai tegali tik užprotestuoti. Red.

teip štai savo išleidimuose Krokuvos akademija ir etnografiškoji draugystė rūpinasi rinkti mokslingąjį ir etnografiškąjį materialą iš „visos Lenkijos“, tuo suprazdama ir lietuvius ir kitas paminėtas tautas.

Teip, teko man skaityt rimtą recenziją apie Juškos surinktas lietuviškų dainų melodijas, Krokuvos akademijos išleistas; autorius džiaugiasi, kad tasai išleidimas papildo žymią spragą tame dalyke, nes jau rusinų ir lenkų dainų melodijos esančios surinktos ir išleistos anksčiau.

Pertat kiekvienas tų tautų judėjimas yra skaudus širdžiai žmogaus, išauklėto ant pamato istoriškiosios unijos idėjos. Nors protas ir išaiškina ir pripažįsta tiesą tiems judėjimams, bet širdis jaučia skausmą matydama, kad Lenkija mažinasi, jos plačios ribos siaurinasi. Teip yra pas mus, dar didesniame laipsnyje Galicijoje, teip bus ir Baltarusiuose.

Teip-pat šovinizmas — šauksmas, būk tai nebėsa pasaulėj kito tokio monstruališko padėjimo, kaip pas mus Lietuvoje.

Tik verksmingą savo tautos padėjimą tematydamas ir šaukdamas, kad visoj pasaulėje nieko panašaus nebeatrasi — gali tuo sujudinti jautrias jaunų panelių širdes — bet tai yra šovinizmas, o kiekvienas šovinizmas yra nesveikas tautoj apsiereškimas, ir jis tautai kenkia.

Gal tai vis autoriaus retorika tam tyčia supinta, kad patrauktų jautriasias širdis; bet aš nepripažįstu tokios kovos, kurioje kovojantis nori patraukti į savo pusę priešą per apgaule.

Ant 19 pusk. autorius pripažįsta tiesą lietuviams „visur ir kiekvienoj draugystėj“ kalbėti lietuviškai tarp savęs. Pagal mano nuomonės, jeigu tik lietuviai tarp savęs kalbasi ir prie tos kalbos kito svetimtaučio nepriguli, tai jie ne tik turi tiesą lietuviškai kalbėti, bet tai jų pareiga, kurią reiktų visiems pildyti, ir matant lietuvius kitaip kalbant tarp savęs perspėti juos. Jei prie kalbančių lietuvių prisideda dar vienas kitas svetimtautis, tai tada jau turi būt užlaikomos apskritai žmoniškos terptautiškos tiesos su pagerbimu mažumos.

Kiti tos brošūros skaitytojai atrado joje ultimatum ir užsimastė. Kits perskaitęs, kad reikia išsirinkt vieną iš dviejų vėliavų — lenkišką ar lietuvišką — nusiminė ir nebegali išrišt savo gyvenimo klausimo. Pripažindamas pilną tiesą tam reikalavimui, klausė savęs, ką daryt, prie kurios vėliavos stot ir tvirtai stovėt. „Aš, sako, gimiau ir užaugau Lietuvoj, Lenkijos nė matyt nemačiau, bet mano tėvai kalbėjo lenkiškai, buvo lenkiškoj dvasioj išauklėti, mane teipogi toje dvasioje užaugino, ir ta lenkiška kalba liko man mano tėvų kalba ir pertat mano mylima; ta lenkiškoji kultūra man artima ir maloni, ir aš su ja pilnai susigyvenau. Bet vistik myliu savo kraštą, Lietuvą, kuriame gyveno mano senoliai prosenoliai, myliu tuos žmones — praščio-kėlius, myliu jų kalbą, džiaugiuos matydamas tą tautą bundant, judant, krutant. Ką-gi man daryt? Pamest lenkišką kalbą, teip jau išdirbtą, išmokt lietuvišką kalbą, nors gražią ir turtingą, bet mažai išdirbtą? Pamest visą lenkišką kultūrą! Ar tai galima?“

Ir ką-gi atsakysi tokiam žmogui? Sunku pamest prigimtą kalbą ir grįžt prie savo prosenių kalbos, numest lenkų kultūrą sunku, bet galima, tik tikra revoliucija žmogaus dūšioj turi pasidaryti. Ir turi tą revoliuciją pergyvent kiekvienas žmogus, kuriam širdis ir protas sako: „tu lietuvis“ — ir liepia darbuotis dėl tėvynės, kelt ją iš miego. Ta idėja dar nauja, turi ne daug pasekėjų, o kiekviena nauja idėja

17

reikalauja nuo pasekėjų kovos, pasišventimo ir aukų. Pirmieji Kristaus mokslo pasekėjai kiek kentėjo, kiek pasišvėzdavo ir net galvas guldavo! Taigi ir čia reikia nukentėt, idant ta idėja būtų prilaikyta ir praplatinta. O pergyventi savo dūšios revoliuciją prisieis ne vienam troškančiam būt „geru lietuvui“, bet išaugusiam po lenkų kultūros įtekme lenkiškoj dvasioj ir kalboj. Pavyzdžių jau mes turime. Bet atgimusiųjų vaikams jau bus kur-kas lengviau. Šis laikas, kaip pereinamas, sunkiausias lietuvių judėjime.

Ant 16 pusl. autorius, kreipdamas į Lietuvos ponybės jaunūmenę, reikalauja, kad ji būtų „mūsų“. „Teisybę sakant, pagal kraujo, be abejonės, jau jūs mūsų“ — ir bereikią tik, kad jie būtų „mūsų“ ir pagal dvasios (apie tą dvasią nedaug terasi brošuroj — ar ji grynai klėrikališka, ar demokratiška, ar socijaldemokratiška). Tai nuomonei patvirtinti autorius primena, kad pirm unijos Horodlėj buvusi Lietuvoj lietuviška ponybė ir per uniją įgavusi lenkų titulus negalėjo tapti lenkais; o ir pačios ponų pavardės rodančios, kad jie ne lenkai, bet lietuviai, jeigu tik žiūrėti į tų pavardžių šaknis. Jautrioms panelėms gal jau ir užtektų tų prirodymų, ir jos galėtų persitikrinti, juog jų kraujas grynai lietuviškas; bet antropologija kitaip apie kraują sako; apie vaikų kraują taria ne pagal tėvų pavardės, bet pagal tėvo ir motinos kilimo: jeigu lietuvis vestų lenkė, tai vaikai beturės pusę lietuviško kraujo, o jeigu tasai vėl ves vokyte arba lenkė, tai jo vaikai beturės $\frac{1}{4}$ lietuviško kraujo.*) Tokiu būdu gali labai prasiskiesti lietuviškas kraujas pas nešiojantį grynai lietuvišką pavardę. Mes kasdien matome, kad Lietuvos ponai dėlei savo plačių pažinčių, giminystės ir turtų tankiai veda svetimtautes — lenkes, žydes, vokie-taites, prancūzes ir t. p. Todėl apie mūsų ponų kraujo grynumą reikia labai abejoti ir didelis klausimas, ar daug ten beliko lietuviško kraujo. Gana tik pažiūrėt į veidą Lietuvos grajų, kunigaikščių ir didžturėių — bajorų, tuojau pasakysi, kad tai ne lietuviškas tipas.

Mūsų ponybė turi tankiausiai maišytą kraują, bet lietuvišką psichiką arba labiau panašią į lietuvišką negu į lenkišką.

Tokia psichika turėjo išsidirbti jiems begyvenant tarp tų pačių prigimties sąlygų, nuolatinis santikis ir reikalus jie turėjo su lietuviiais, o ne su lenkais, ir tas be įtekmės ant jų psichikos palikt negalėjo. Jeigu koks Lietuvos ponas atvažiuoja į Varšuvą arba į Krakuvą, tai lenkai tuojau pažįsta, kad tai iš Lietuvos atvykęs, ir vadina jį „litwin“; iš jo lenkiškos kalbos ir apsiėjimo tankiai pasijuokia, pasityčioja, bet tą žmogų myli ir godoja. Godoja dėl jo būdo, rimtesnio ir daug statesnio negu grynųjų lenkų; žymi lenkų ipatybę „blaga“ (mėlas be tikslo ant kiekvieno žingsnio, pasigyrimas, puikybė) — dar nelabai teprikibo prie Lietuvos ponų, persiėmusių lenkų kultūra. Tankiai tenka išgirsti tos nuomonės patvirtinimą nuo ponų, visai nepri-lankių lietuviams ir jų judėjimui; jie eidami mokslus turėję geriausius, rimčiausius ir labiau išsilavinusius draugus — lietuvius.

Lietuvos ponai priėmė nuo lenkų kalbą, daug papročių ir paviršutinės kultūros mažmožių ir visą tą jau skaito už savo. Daugelis tų ponų kariavo už lenkų idealus, darbavos lenkų dirvoje kaipo rašytojai,

*) Teip daro ir ukininkai: ne pagal vardų ir herbų jieško holendruj arba arabų kraujo, bet pagal giminystės knygu.

mokslo vyrai arba dailos mylėtojai. Tos tradicijos yra jiems artimos ir brangios. Todėl tokio pono užklausus, kokios jis tautos, atsakys: „esu lenkas!“ Ar tai meluotų jis teip sakydamas? Ar tai nebūtų jo giliausias persitikrinimas? Juk galų gale, sako, kiekvienas yra tokios tautos, prie kurios pats jaučiasi prigulįs, prie kurios jo dūša linksta.

Kada karštas lietuvis ims tokiam ponui aiškinti, juog jo senoliai-prosenoliai buvę grynai lietuviai, juog jo pavardė grynai lietuviška, juog jis Lietuvos duona valgo, jos oru kvėpuoja, kasdien jos dangumi džiaugiasi, — tai tas, pasiklauses tų privadžiojimų, pasako: „teip, aš lietuvis, bet vienkart ir lenkas.“

Brošūros autorius labai pyksta ant tokių žmonių, tokį atsakymą laiko per „cudaczna dystynkja“ (17 pusl.) ir išrodo jam toks atsakymas pasityčiojimo lygus, vistiek kaip kad kas sakytų, juog „juodas tai ne būtinai turi būti juodu, bet gali būt vienkart ir baltu“ (pusl. 17).

Vis tai autorians retorika, kuri gali sujudinti žmogaus širdį, bet protui maž tepasako. Vieton pykti pasistenkim išaiškinti sau tokį apsišėikimą.

Išsigilindami į tą klausimą, kas tai per sutvėrimas „lietuvis, o vienkart ir lenkas“, turime pažvelgti, kokius tipus atrandame dabartinėj Lietuvoj; tų tipų skirtumą padarė unija.

Maž-daug galime teip padalyti:

1) grynai lietuviai; jie turi grynai lietuvišką kraują, būdą ir namų kalbą;

2) sulenkėję lietuviai; jie turi grynai lietuvišką kraują ir būdą, bet lenkišką kalbą; daugumas jų vadina save „litwin“;

3) sulenkėję lietuviai; jie turi lietuvišką kraują ir būdą, bet kultūrą ir idealus lenkiškus; jie vadina save ir „litwin“ ir „polak“;

4) sulenkėję lietuviai; jie turi maišytą kraują ir būdą, kultūrą, idealus ir namų kalbą grynai lenkišką; jie vadina save „polak“, o prisipyres gali išgauti ir „litvin“o“ vardą;

5) lenkai-ateiviai; jie turi lenkišką kraują, būdą, kultūrą, idealus ir lenkišką kalbą; bet besimaišydami tarp lietuvių ir sulenkėjusių lietuvių yra priėmę kai-kuriuos jų papročius. (Kiti lenkai-ateiviai susimaišė, be abejonės, su lietuviais teipgi ir antropologiškai. *Red.*)

Antropologiški ir etnologiški tyrinėjimai galėtų suteikti mums daug materijalo pažinimui tų tipų; o arčiau juos pažinę lengviau ir geriau galėtume nutarti, kaip mums reikia su jais elgtis ir kokius jiems reikalavimus mes galime statyti.

Be abejonės, mūsų reikalavimai kiekvienai iš tų kategorijų turi būti statomi ne vienodi.

Abejoju, ar daug atsirastų lietuvių, kurie reikalautų, kad lenkai-ateiviai priimtų kaipo namų kalbą lietuvišką; bet sprendžiu, kad kiekvienas iš mūsų antrojo skyriaus žmones pavardis išgamomis, ir jeigu tarp jų atsirastų žmonės, suprantantieji tautišką klausimą, tai tokie tik paniekinimo ir pasigailėjimo tebutų verti; bet jeigu tai žmonės praščiokėliai, pametė savo kalbą dėl pinigų arba dėlto, kad teip jau paprastai yra daroma, tai tokius tamsuolius reikia šviest ir aiškinti jiems jų paklydimą; jie nekalti, nes nė patįs neišmanė ką darą.

Prie kurių iš tų 5 skyrių priskaityt poetą Mickevyčių? Arčiau jo genealogijos ir charakteristikos nepažindamas negaliu atsakyti, ar prie 3 ar prie 4, bet prie vienos iš tų dviejų. Jis pagal savo kilimo, simpatijų ir būdo turėjo tiesą vadinti save lietuviu, bet pagal kalbos, kultūros ir idealų — jis lenkas, ir lenkai gali juo didžiutis kaip saviškiu.

Tokie žmonės, kaip Mickevyčius, gali vadinti save lietuviu ir lenku, nors tas pasakymas ir labai rėžia ausį, ypač lietuvio; pagal kūno jie — lietuviai, bet pagal dvasios — lenkai. —

Dar reikėtų nurodyti keletą silpnų tos brošūros vietų, kaip antai — autoriaus pražiopsojimą fakto, kad Lietuvoj jau net partija yra (L. S. D.), kuri reikalauja neprigulimos Lietuvos, o neseniai pasirodęs Lietuvių Demokratų Partijos programo projektas liūdija, kad ta idėja yra jau plačiai pasklidusi po Lietuvą; bet autoriui, matyt, kaip ir nežinomi tie faktai. Tačiau ir teip jau tas mano raštas perplatus išėjo, todėl baigiu.

A—s.

Suvienytosios Europos Valstijos.

Klausimas, kurs jau nuo seno nesiliauja kankinęs žmonių protų ir kurs kasdien sunkiaus prislėgia išlaviutos visūmenės sąžinę — tai valdžios forma. Syki supratęs, kad ne žmonės yra valdžiai, bet valdžia žmonėms, tai visas paklusnumas iš viršaus užmestoms tiesoms, visos pagarbos, atiduodamos valdančioms ypatoms, gali vien juokingai išrodyti. Bet visos beveik žmonijos dvasią tebevaržo ir lig šiai dienai tos formos, išmintingesniųjų seniai jau paniekto. Pasiapriešinamas tokiam varžymui auga kasdien. Nors smaigiamas ir kalėjimuose pūdomas, vis jis pakelia galvą, surazdamas naujus takus išvertimui visokių jau seniai sutrūnijusių sostų, reikalaujančių savo užlaikymui daug nusilenkimo, daug kruvinu darbu įgyto skatiko ir kasdien daugiau aukų iš gyvų žmonių.

Europiečiams, esantiems tokiam padėjime, kaskart puikesniuose dažuose pasirodo tvarka, viešpataujanti Suvienyotosiose Amerikos Valstijose, kur daugumo išrinktas ir sulyginamai ne perdaug brangia alga apmokamas žmogus aprūpina reikalus milijonų gyventojų, neskirdamas jų nė pagal odos varšą, nė pagal tikėjimą ar tautą.

Ir ne vien besikarščiuojančių revoliucionistų veikėjų darbai, bet ir rimtų rašytojų ir politikų balsai vis dažniau atsiliepia, nurodydami kaip pavyzdį tvarką, viešpataujančią anapus jūrų - marių.

Pirmas, kurs Europoje pakėlė balsą tame klausime, buvo prancūzų rašytojas Viktoras Hugo. Pradžioje pereito amžiaus, laike pirmo tarptautiško kongreso Paryžiuje, ištara jis pirmą sykį tuos žodžius: „Suvienytosios Europos Valstijos.“ Būdamas tada pirmsėdžiu šnekėjo jis daug ir karštai prieš visokius prispaudėjus ir sukurstė jausmus prie to, kad žmogija gali ir turi sumažinti slėgiančius ją vargus. Pagal Hugo: „laisvė ir teisybė tėvynėje, broliškumas ir teisybė tarp tėvynių“, tai tikslas, prie kurio visa pasaulė turi skubėtis.

Nuo laiko to pirmo tarptautiško kongreso vis dažniau ir dažniau galima patikti literatūroje idėją susivienijimo Europos valstijų.

Paskutiniuose laikuose, ypač Santaikos Sandora (Liga pokyju) daug rašo ir rūpinasi apie susivienijimą visos pasaulės. Išskaito, juog tuomet vietoje penkių milijonų kareivių užtektų užlaikymui tvarkos vien pusės milijono žandarų. Atliktų tuomet per kiekvienus metus daugiaus 3 milijardų rublių, išleidžiamų dabar užlaikymui karūmenės. Tie pinigai suvartoti kitur, kaip pramonystėje arba žemdirbystėje, duotų dideliame žmonių skaičiui uždarbį, ir nuosimčiai nuo jų sutvertų dar didesnius turtus. O dabar visi tie milijardai išleidžiami yra kaip ant vėjo.

Novikov'as, rusų socijologas, priveda tam tikslui labai aiškų pavyzdį. Karas tarp anglų ir Transvalio apsiėjo per pirmuodu metu daugiau 8 milijonų rublių vieniems anglams. Už tiek pinigų galima būtų įkurti gelžkelį stačiai nuo Budapešto per pietinę Rusiją, per Krymą, tuneliu per Kerčo perplauką, toliau per Tifisą ir Teheraną iki pačiam Ketos miestui Indijoje.

Tokia gelžkelio linija iš Londono galima būtų per šešias dienas nuvykti į Kalkutą, o iš Paryžiaus — per tris į Tifisą. Puiki Kaukazo šalis, dabar visai nuvargusi, galėtų greitai pasikelti, teip-pat Persija ir Afganistanas. Jeigu tiek pelno atneštų 8 milijonai vienkart išleisti, tai kiek galima būtų laukti nuo 3 milijardų kasmet aikvojamų pakėlimui gerovės tarp žmonių! Bet ne vien užlaikymui karūmenės išleidžia pinigus be jokios naudos; daugybę jų prarija muitai, kuriais kiekviena šalis stengiasi savo pramonę ir žemdirbystę apsaugoti. Ne vien materijališka pusė atneša skriaudą dabartiniai žmogijai, bet teipgi niekuomet tarp tautų neegstanti neapykanta kruvinomis raidėmis briežia kasdien naujas aukas ant istorijos lapų. Tautoms susivienijus sumažėtų ne tik bereikalingas pinigų blaškymas, bet išdiltų prispaudėjai, išnyktų jų gobšumo aukos. Turtams teip žymiai pasididinus, pakiltų ir atskirų šeimynų gerovė. Gal ir socijalizmas rastų tuomet kitokią išrišimą: pasiektų savo tikslą ne per sumažinimą didžturtėjų lobia, bet per pralobimą vargdienių iš kitų naujų šaltinių.

Tokiais pavyzdžiais ir pažadais vilioja prie savęs Santaikos Sandoros pasekėjai.

Iš kito jau atžvilgio nurodo tautoms susivienijimą, kaipo vienintėlį jų išganymą, toks žinomas vyras, kaip šimet pasimiręs Jonas Bloch. Savo pragarsėjusiam visoje pasaulėje veikale apie karą tvirtina jis, remdamos ant gilaus pažinimo militarizmo, kad nėkoksai karas šiose dienose nėra galimas. Ginklams išsitobulinus, dėlei naujų išradimų, gali būti vien įvykdoma tikriausia piūtis, kurioje milijonai žmonių žūtų be naudos lygiai iš vienos, kaip ir iš kitos pusės. Ypač sunkiame padėjime atsiras visuomet užpuolantieji, ką aiškiai galima buvo matyti laike paskutinio karo Transvaliūje.

Nuveikimui kelių šimtų tūkstančių afrikandėrių prisiėjo anglams palydėti milijonus pinigų ir begalinį savo kareivių skaičių. Dabar anglai nors ir laimėjo, bet jaučiasi teip nusilpę, kad jų politikams prisieina gerai galvą palaužyti suradimui kelių, kuriais galima būtų išvesti nuvargintą šalį iš sunkaus jos šių dienų padėjimo.

Andrew Carnegie, žinomas Amerikos trustų susivienijimo sąnarys, patarė anglams susivienyti su Suvienytomsiomis Amerikos Valstijomis. Ilguose Londono ir New-Yorko laikraščiu straipsniuose išguldo jis visą

naudą, plaukiančią anglams iš tokio susivienijimo. Anglija likdama vienu iš Amerikos Valstijų sąnarių praplatintų savo pirklystę ir laimėtą nuo karto didžiausią materijališką paspirtį. Kas-gi gali kliudyti įvykinimui tokio naudingo užmanymo? Niekas. Nes toks susivienijimas nereikalauja iš anglų pusės jokių aukų. Tik [Irlandijos, Šotlandijos ir Valijos pasiuntiniai keliautų ne į Londoną, bet į Vašingtoną nutarimui savo krašto reikalų. Tiek skirtumo temato amerikietis tarp šių dienų tvarkos ir savo užmanymo. Tarp anglų taip pat atsiranda rimti vyrai ir iš tikrųjų numylėję savo tėvynę ir teisybę, kurie visa širdimi pritartų Carnegie'o užmanymui. Ypač Stead, žinomas publicistas ir politikas, visų gerbiamas už augstą dorą ir teisingumą, daug užsiima tuo klausimu.

„Jeigu nesusiliesime su Suvienytoomis Amerikos Valstijomis, turėsime anksčiau ar vėliau žemyn nuslinkti. Mūsų viešpatystė užims ateityje tik tokią pasaulėje vietą, kokią šių dienų politika paskiria Holandijai ir Belgijai.“ — Ir pradėdamas nuo tokių pažiūrų piešia Stead puikius Anglijos ateities paveikslus, jeigu ji, pergalėjusi savo didybę, taptų Amerikos Valstijų dalelė. Tada tos Valstijos turėtų 118 milijonų gyventojų, o sykiu su kaukaziškosios rasos Anglijos gyventojais, valdančiais nausėdijas, — 121 milijoną, kurie valdytų 353 milijonus azijatų ir afrikanderių vienkart skaitant.

Prieš tokius skaičius ką svertų tada kitos pasaulės šalys? Išėmus Rusiją, kurios gyventojų skaičius maž-daug lygintųs kaukaziškosios rasos gyventojų skaičiui naujųjų Suvienytyjų Valstijų, ką ženklintų kitos viešpatystės: Vokietija su 55 milijonais, Prancūzija su 39, Pietinė Amerika su 15 ir dar kitos pasaulės šalys kartu paimtos su 134 milijonais? . . . Jeigu dabar beveik visa pasaulė skaitosi ir kasdien bus daugiau priversta skaitytis su Suvienytoomis Amerikos Valstijomis, tai tokiu Anglijos susiliejimu su jais dar pakiltų politiškas jų svarbumas.

Anglija turėtų dar suprasti, kad jos nausėdijos vien svajoja apie susiliejamą su Amerikos Valstijomis. Australija jau jau įvedė pas save tokią-pat tvarką, o Kanada ir Jamaika tik laukia progos tą-pat įvykinti. Pagaliau skriaudžiama Irlandija tada nuo sykio visai paprastu keliu įgytų sau priderančias tiesas, ir Anglija nusiplautų nuo biaueraus taško, sloginančio amžius jos sąžinę.

Įvykus tokiai naujai tvarkai ir karas iš karto pasidarytų visai bereikalingas ir negalimas.

Ne vienas Stead yra Anglijoje už tokią jos susivienijimą. Jau seniau Gladston'o laikuose nausėdijų ministras lordas Derby tardavo ne syki, juog puikiausias idealas, prie kurio jis trokštų vesti savo tėvynę, tai susiliejimas jos su Suvienytoomis Amerikos Valstijomis.

Cecilis Rhodes, nors nesimpatiškas karjėristas, bet užsitarnavęs savo valdžiai, taip-pat svajoja apie suvienijimą tantų, angliškai šnekančių.

Bet arčiau prisiziūrėjus tam klausimui lengva numanyti, juog visų tų vyrų išrodymams ir troškimams lemta yra pasilikti neįvykinamomis svajonėmis. Ypač reikia prieiti prie tokio persitikrinimo, prisiziūrėjus

arčiau žmonių būdams: juk anglas ir amerikietis skiriasi teip vienas nuo antro, kad tarp jų dviejų nieko daugiau bendro nebeliko, kaip tik kalba.

Juk, Sąjonytų Valstijų gyventojai, tai vaikai beveik visų Europos tautų, kartu sumaišytų: grynai angliško ten nieko nebeliko. Amerikos klimatas, kitoks jos žemės sudėjimas, visai kitos ekonomiškos jos sąlygos sutvėrė iš įvairių Europos etniškų elementų naują visai tautą nė iš antropologiško, nė iš intelektuališko atžvilgio nepanašią į savo protėvius. Tokiam amerikiečiui, kurs nė valandos nepraleidžia nemastęs apie savo materijališką naudą, vargiai teapatiktų toks susiliejimas su anglais. Ką-gi jie laimėtų iš tokio susiliejimo?

Jo pramonės išdarbiai plaukia šiandien į visas pasaulės puses, ir Anglija vistiek jau be jų neapsieis: 1900 metuose Amerika pardavė savo išdarbių į visas Anglijai priklausančias šalis už 1.200 milijonų rublių. Tokiu būdu galima pasakyti, kad jau ir šiandien Anglija priklauso Sąjonytomsioms Valstijoms.

Dabar Amerikos javus perka visa pasaulė: 1898 m. daugiau kaip trečią dalį, 1899 m. daugiau kaip pusę visų pirktųjų javų Vokietija nusipirko iš Amerikos. Anglijai susivienijus su Amerika, Vokietija stengtūsi (kodėl? *Red.*) iškitur gabenti sau grūdus. Teip-pat būtų ir su mėsa, kurią amerikiečiai teipgi daugiausiai gabena į Vokietiją ir iš ten traukia didžiausį sau pelną. Išskyrus javus ir mėsą, Vokietija dar ir kitokių išdarbių už milijonus traukia iš Amerikos.

Amerikiečiai niekuomet nepanorės visą tą savo pelną pašvęsti susivienijimui su angliais, kurie jiems nėkoks naudos neatneš, o vien įvairiausias sunkenybes. Karščiausias platintojas susivienijimo idėjos Carnegie teipgi jau turbūt persitikrino, kad toks jo užmanymas yra neįvykinamas. Todėl kitokiu būdu stengiasi išristi jis teip artimą jo širdžiai klausimą. Gimęs Šotlandijoje, turi daug prisirišimo prie savo gimtinės šalies ir skaudu jam matyti ją dabar teip nuvargusią. Išrinktas pernai rudenį garbės sąnariu Edinburgo universiteto, pasinaudojo proga ir kreipėsi savo prakalboje prie vokiečių imperatoriaus Vilhelmo, kvieždamas jį sužadinti tarp Europos valdovų klausimą apie Sąjonytas Europos Valstijas. Iš milijardėrio lūpų pasiekė dabar sostus tas užmanymas, kurs nuo seno brendo ne vienoje širdyje, kurs kasdien daugiau užima rimtus protus ir gal anksčiau ar vėliau bus įvykintas.

B.

Kelios žinios apie mūsų išėivystę ir išėivius.

Pažvelgę į mūsų tautos praeitį, pamatome, juog lietuviai nekartą jau yra bandę kraustyti iš savo žemės, juog išėivystę, kuri paskutiniuose laikuose teip prasiplatino, ne ūmai prasidėjo, bet ir seniaus buvo gyvenimo praktikoje vartojama.

Teip, jau 1379 m. Paprūsio žemaičiai, kryžėivių spaudžiami, norėjo apieisti savo gyvenimus ir persikelti į Lietuvos vidurį. Teip-pat buvo sujudę žemaičiai, kuomet Keistutis, iš Vilniaus ir Trakų Jogėlos išspauistas, šaukė juos gelbėti tėvų tikyba ir senąją tautystę. Truputį paskiaus, 1390 ir 1391 m., po kryžėivių užpuolimo, kuomet badas

buvo pradėjęs kankinti, lietuviai teipgi baudėsi dangintis.¹⁾ Antgalo, prasidėjus platinimui naujo tikėjimo, žemaičiai lygiu būdu tarėsi apieisti savo kraštą²⁾ — ir todėl vien Vytautas, sako, atidėjęs žemaičių krikštą ligi 1413 m.

Tolesniame istorijos bėgyje lietuviai ne tik jau bando, bet ir iš tikrųjų kraustosi iš vietos į vietą, o kaip kuomet ir visai danginasi iš savo krašto. „Gale XV amž. prasidėjus išeivystei, dvarai ištuštėjo, ponai patį turėjo apdirbti žemę.³⁾ Išeivystė ir persikraustymai, matyt buvo, gana dideli, kad seimų nutarimai 1493 ir 1496 m. atėmė net žmonėms danginimos tiesas.⁴⁾

Neišpasakytai pasididino išeivystė po paleidimo žmonių iš baudžiavos jungo. Įgavę ypatingą laisvę, bet nebegalėdami bepakelti įsvirusios gyvenimo naštos tarp sunkių ekonomiškų sąlygų, pradėjo žmonės keliauti į Maskoliją, Ameriką, Angliją, Afriką ir kitas šalis. Iš pirmo ėmė keliauti pavienios ypatos ir šeimynos, bet ilgainiui keliaujančių skaitlius pradėjo didintis, kolei keliaavimo ir išeivystės karštis neužkrėtė minios.

Kitų tautų tyrinėtojai įvairių ekonomiško gyvenimo apsiereikimų karštai užsiima ir išeivystės klausimu, kurį apsvarsto visapusiškai. Pas mus tame dalyke visai kitaip, nors tai klausimas ekonomiškame tautos gyvenime yra ir labai svarbus. Tyrinėtojas-ekonomistas neturėtų to klausimo minti po kojų. Bet nelaimė tik, kad pas mus tyrinėtojų-ekonomistų, kurie užsiimtų žmonių gyvenimu, beveik dar nėra . . . bent kažki kaip nepasirodo. Nors jau štai 20 metų sukako nuo pasirodymo „Aušros“, bet mes dar senu įpratimu tebeskraidome padangėmis ir daugians mėgstame svajoti apie „augštuosius idealus“, negu nusileidus ant žemės drąsiai ir stačiai pažiūrėti į akis mūsų gyvenimui, labiausiai susiartinti su žmonėmis, suprasti *gyvus* jų reikalus, kuriais juk norime užsiimti, ir įgyti *tvirtesnę* negu nugis pamatą.

Išeivystės klausimas teip yra jau šiandien pribrendęs, juog nuolat galima išgirsti kalbas apie jį ir skundas ne tik po dvarus, bet ir po kaimus, ypač arčiaus Paprūsio. Ne kartą jau tas klausimas buvo svarstomas po rusiškus ir lenkiškus laikraščius, bet daugiausiai vis tik formoje skundų ir dejavimų, pagal motto „O tempora, o mores!“ Konkretiško apsvarstymo, su tam tikromis statistikos žiniomis, veltui tę jieškotum.

Mūsų rašenybėje irgi nerandame bent šiek-tiek svarbesnių žinių tame dalyke (išėmus Suv. Valst.)⁵⁾ Visapusiškas ištyrimas išeivystės klausimo — tai ateities užduotis. Nė nemėgindamas tuo tarpu jo viso apkalbėti, aš tik paduosiu čia keletą žinių apie mūsų išeivius

1) Dlugoš X, 44, 133, 134 — pas Jaroševyčių „Zarysy z czasów pogańskich Litwy.“

2) Aeneas Silvius „De Lituania“ pas Jaroševyčių ib.

3) Žmogaus „Baudžiava Lietuvoj“ p. 10.

4) Žmogaus „B. L.“ p. 11.

5) Žinau tik p. L. S. straipsnį V. 9—10, 1895 m. „Kas daugiausiai naudojo iš išeivystės lietuvių.“ Statistika ten yra paduota be jokio nurodymo šaltinių, todėl ir remtis ant jos visai negalima.

Maskolijoje, Vokietijoje, Sibire ir P. Amerikoje. Tos žinios vienok, apgraibomis sugaudytos, gali tik mums nurodyti vos kai-kurias išeivių pėdsakas, bet ir tai yra gana svarbu, nes būsimam tyrinėtojiui galės jos nurodyti nors vietas, kurlink reikia atkreipti savo tyrinėjimus.

Tankiai tenka išgirsti apie mūsų išeivius Maskolijoje. Nurodo gyvenant juos Vitebsko gub., Mogilevo gub. apie Oršą (V. Nr. 10, 1891 ir T. S. Nr. 5, 1900), aplink Pskovą, Černigovą, Petrapilį, neskaitant didesnių miestų, kaip: Petrapilis, Maskva, Ryga, Odesa ir k.

Apie Odesos lietuvius teip vienas iš mano pažįstamų,¹⁾ buvęs tenai, neseniai man rašė: „Lietuvių čia yra apie 4000. Daugumas iš jų gyvena vargingai; dirba jie po įvairias dirbtuves. Yra čia kasyklos akmenų, iš kurių stato namus; tose kasyklose dirba labai daug lietuvių; vieni užsidirba po 1 r., kiti po 1 r. 50 k., o dar kiti po 2 r. ir 3 r. ant dienos, nes moka ten pagal nudirbtą darbą. Daugelis teipgi šepjau tarnauja arba užima kiemininkų vietas. Keletas lietuvių turi net sankrovas ir namus, bet šitie yra jau nuo senovės, kuomet buvo geri laikai (15—20 m. atgal) ir galėjo uždirbti po 3—10 r. ant dienos, nes tuomet buvo darbininkai labai brangūs. Lietuviai daugiausiai yra kilę iš Kauno ir Vilniaus gub., maža dalis iš Suvalkų gub. Gailu, kad beveik visi lietuviai kasdien virsta į rusus ar lenkus, nes daugiausiai apsideva su rusėmis ar išteka už rusų. Meldžiasi iš lenkiškų maldaknygių ir vaikus moko iš lenkiškų elementorių. Apšviestėsi lietuvių maža tėra; jei ir yra koks, tai nutautęs ir nenori beprisizinti prie lietuvių.“

Apie lietuvius-išeivius Mogilevo gub. aplink Babinovyčių m. turiu žinias nuo 1900 m., — gavau aš jas par pažįstamus. Štai keletas skaitlinių: Babinovyčių parakvijoje lietuvių yra apie 2000, ties Šklovo — apie 300, Fasčovskos parapijoj — apie 300, ties Riasnos — apie 400, ties Bychovo — apie 800.

Lietuviai Ciskadų parakvijoje (Rėžicos pav., Vitebsko gub.) esą jau, kaip žinovai patyrę ant vietos sako, nuo 200 metų, kuomet Sokolovskis maršalka-dvarponis čia juos atgabeno. Esą jų tenai net 12 kaimų.

Apskritai, reikia dar kartą pasergėti, visos žinios, kurios tenka išgauti per progą, nieko aiškaus ir nuodugnaus mums nepasako ir nepakakina mūsų, — vien tik, kaip sakiau, gali jos parodyti pėdsakas.

Apie lietuvius Samaros gubernijoje talpinu čia ištraukas iš negarsintos dar trumputės monografijos tam tikro ano krašto žinovo, kurs suteikė man ją įdėm sunaudoti.

„Po maišto, kaip žinoma, daugumas lietuvių buvo Muravjovo ištremta į Sibirą ir rytinę Maskoliją. Dalis tų lietuvių tapo pasodinta Samaros gubernijoje, Novouzensko pavieta, dviejuose sodžiuose, iš katrų pirmasis vadinasi „Čornaja Padina“ (= Juodoji Slėnis), o antrasis — „Talovka“ (= karklų vieta). Pirmąjį sodžių užėmė vien tik lietuviai, o antrąjį lietuviai per pusę su „mordva“.²⁾ Bet paminėtieji

¹⁾ Pavardžių ypatų, nuo kurių imtos žinios, negaliu garsinti dėlei suprantamų priežasčių, nors tai kiek ir neparanku.

²⁾ 1901 m. gruodžio mėnesyje lietuvių prie kaimo „Čorn. Pad.“ priklausė iš viso 85 šeimos, iš kurių 10 šeim. gyveno po kitus kaimus ir vertėsi pirklyste; tame-pat laike prie „Talovkos“ priklausė 32 šeimyni, iš kurių 10 šeim. gyveno po kitus kaimus, užsiimdamos teipgi pirklyste.

sodžiai atsirado ne greit po atsiuntimo lietuvių į Samaros guberniją, ir jų istorija yra gana interesinga.

Atvežusi į Samaros guberniją mūsų žmonės,¹⁾ valdžia išdėliojo juos po maskolius sodžius ir per pirmąją žiemą davė kiekvienai šeimynai prasimaitinimui po keliolika pūdų miltų. Žinoma žmonės vienais tais miltais pramisti negalėjo, todėl kiekvienas iš jų turėjo užsiimti kokiu nors darbu: vieni siuvo čebatus, kiti rūbus, tretį maistravo (vargę juk žmogus viso-ko išmoksta!) – ir taip bevargdami sulaukė pavasario. Atėjus pavasariui buvo jiems apskelbta, kad kiekviena šeimyna gauna po žemės kąsnį (maž-daug po 12 dešimtinių ant kiekvienos vyriškos galvos, t. y. pagal skaičių vyrų šeimynoje) nurodytose vietose („Čorn. Pad.“ ir „Talovka“). Iš pradžios per 5–10 metų žmonės žemės neėmė, nes samprotavo, kad priėmę žemę Samaros gubernijoje nebegalės reikalauti sugražinimo savo žemės tėvynėje. Dar daugiau, daugelis nenorėjo priimti ir pinigų, kuriuos valdžia atsiuntė kai-kuriems, pardavusi jų ūkes Lietuvoje. Ne per daug, matyti, buvo tų pinigų, kad žmonės-varguoliai galėjo nuo jų taip lengvai atsisakyti. Bet daugumas tų pinigų ir negavo, nes jie, matyti, keliaudami taip tolimą kelionę, išsisklaistė po činovnikų kišenės. Po kelis kartus važinėjo visokios komisijos ir pats gubernatorius ir baugino visai žmones, kad žemę priimtų. Sakė žmonėms, kad jie nebematysią savo tėvynės, kaip nemato savo ausų. O nurodydami turtingesnius maskolius sodžiuose, įkalbinėjo žmonėms, kad ir jie ilgainiui tokiais tapsią. Bet ko neįveikė įkalbinėjimai, tą padarė laikas. Žmonės pradėjo priprasti prie savo padėjimo ir po truputį imti žemės: iš pradžios tik tai tie, kurie neturėjo žemės, būdami Lietuvoje, o paskui jau ir kiti.

Tokiu tai būdu įvyko viršiaus minėtieji sodžiai. Interesinga prisžiūrėti, kas dedasi su tais lietuviais, atskirtais nuo savo tėvynės tūkstančiais viorštų, praslinkus arti 40 metų nuo ištrėmimo jų iš tėvų žemės.

Kokia dešimta dalis jų gyvena dabar gerai (kai-kurie turi ir po keletą tūkstančių pinigų), kiti-gi vargsta taip-pat, jei neblogiau, kaip ir Lietuvoje. Kas akyviausia čia pasirodo, tai gabumas lietuvių prie pirklystės, kurios Lietuvoje visai nepažino. Samaros gubernijoje, kur nėra žydų, tas gabumas pasirodė labai aiškiai. Be mažo-ko visuose apylinkės sodžiuose pardavyklos (kromai) yra lietuvių rankose (reikia žinoti, kad sodžiai ten yra labai dideli po 3–5, o kitkart ir daugiau tūkstančių gyventojų).

Naminė kalba ikišiol tebėra lietuviška, bet jau labai suteršta rusicizmais. Jaunūmenė-gi tarp savęs dažnai kalbasi jau ir rusiškai.

Tikėjimo reikalai yra pakakinami kunigo, atvažiuojančio į sodžių „Čornaja Padina“ metuose kartą. Tame laike suvažiuoja į „Čornaja Padina“ lietuviai iš apylinkės sodžių ir iš „Talovkos“. Buvo panorėję lietuviai užlaikyti nuolatinį kunigą-lietuvių pas save ir jau buvo pastatę namus jam, bet kaip pasirodė, kad permaža jų tėra, kad jie galėtų kunigui užtikrinti gerą užlaikymą, užmanymas nebeįvyko.

Sodžiuje yra mokykla (namuose, pastatytuose seniaus kunigui). Mokytojas yra lietuvis, bet stoka tam tikrų lietuviškų mokslo knygų

1) Iš Kauno gub.

labai apsunkina mokinimą vaikų skaityti ir rašyti lietuviškai. Skaityti lietuviškai moka, galima sakyti, beveik visi, nes ir prieš atidengimą mokyklos vaikus mokindavo teip vadinamieji „direktoriai“ arba „direktorės“, daugiausiai seni vyrai arba moters.

Tautiškos sąmonės pas tuos lietuvius nėra nėjokios, net ir pas senesniuosius, nekaltant jau apie jaunūmenę. Vadina jie save „paliokais“, o tėvynę „Polšca“. Suprantamas jiems yra tiktai tikėjimiškas skirtumas nuo maskolių, teip kad apie maišytus vedimus, k. a. pravoslavo su katalike arba atkaliai, be mažo-ko visai negirdėti.“

Labai daug mūsų išievių yra Sibire, bet apie juos dar menkesnes teturime žinias. Nuo buvusių tam krašte tenka dažnai išgirsti apie lietuvius. Daugumas tų išievių — tai išvartieji po 1863 m. ar už kitus prasikaltimus. Yra iškeliavusių ir savo noru, bet tokių tėra labai maža. Nuo vieno pavieto viršininko-ruso, gyvenančio rytiniame Sibire, neseniai teko man prisiklausti nemaža apie jų išsilgimą savo krašto, savo kalbos, kurią jaunūmenė vienok pradeda jau mainyti į svetimą. Daugumas lietuvių, kaip tas-pat viršininkas pasakojo, atvykę ir įkūrę sodžių, praminė jį ne kartą žinomu sau vardu iš Lietuvos, k. a. Betygala, Kaunas ir k.

Kun. J. B. Pranaitis, aprašydamas¹⁾ savo kelionę po Sibirą, ne kartą primena teipgi ir apie lietuvius.

Kaime „Andrėjevka“, 70 mylių nuo Tomsko, „apsigyvenę yra daugiausiai lietuviai, neseniai atsikraustę iš Vilniaus gubernijos, Daugėliškių par. Neišpasakytai pradžiugo jie — rašo Kn. Pr. — prakalbėjus man lietuviškai, nes jų kaime, kaip pasakojo, daugumas yra tokių, kurie kitos kalbos, kaip lietuviška, nė nežino . . . Lydimas, kur statoma Andrėjevka, traukiasi išilgai upelio „Juksa“. Statosi vien kartą lietuviai ir baltarusiai, pravoslaviai ir katalikai . . . Rytdiena — pasakoja Kn. Pr. apie savo atsilankymą — šventė visame kaime (dėl kunigo apsilankymo, *Raš.*); niekas neeiina prie darbo, visi meldžiasi. Per mišias girdėti verkiant. Giesmė „Pulkim ant kelių“ sujungta su verksmu, gilų daro įspūdį. Labiausiai vienok verkė per pamokslus, teigiamus lietuviškai ir lenkiškai.“ (174—176 p. *passim.*). Ant 178 p. (ten-pat) primena kn. Pr. Tomsko lietuvius: „Per šv. Petrą ir kitoje nedėlios dienoje (1899 m. *Raš.*) prakalbėjau, meldžiant kunigui S., lietuviškai, kuo neišpasakytai džiaugėsi vienuoliai, apsigyvenę Tomske.“

Lietuviai-iseiviai Vokietijoje, reikia spėti, yra visi darbininkai, bet apie juos nėkokių neturiu žinių, išėmus negut Vestfaliją, kur darbininkų-lietuvių, kaip žinoma, anglių kasyklose buvo 31 XI—1899 m. vislab 387 ypatos, tarp kitų darbininkų skaičiaus vislab 205,298 yp.²⁾

Žinios apie iseivius Brazilijoje, kurios teko sugrobstyti, paeina nuo D-ro Juozapo Siemiradzko lenko, kurs tamtiksliai neseniai važinėjo tenai ištirtų iseivystės sąlygas. Savo raštuose jis kartais vienu, kitu žodžiu užgauna ir lietuvius. Aš čia paduodu kelias ištraukas iš jo raštų.

¹⁾ „Wycieczka na Sybir“ (Kalendarz R.-K. Tow. Dobr. na 1901 r. Petersburg).

²⁾ „Emigracja do kopalni Westfalskich.“ (Głos Nr. 4, 1901 m.)

„Iš Maskolijos — rašo jis¹⁾ — kaip praneša Pravitėlstv. Vėstnik pagal Amerikos šaltinių, per 25 metus, nuo 1873 m. lig 1897 m., iškeliavo į Suv. Val. 122,472 yp., daugiaus lenkų ir lietuvių, nes iš kitų dalių išeiviai keliauja į rytus“ (70,71 p.) . . . „Tame-pat laike per Hamburgą ir Bremą (1898 m.) pervaziavo išeivių vislab 83,805; tame skaitliūje iš Maskolijos 27,853. Atskaičius 610 išeivių iš Kuršo žemės, iškeliavusių per Štetiną, visas išeivių skaičius iš Maskolijos priklauso lenkams ir lietuviams; tarp tų nemažas nuošimtis yra žydų ir lietuvių iš Kauno gubernijos.“ (71 p.)

Rašydamas apie Braziliją Dr. J. S-is tarp kit-ko rašo: „Gyventojai (atkeliavę 1890—1892. *Raš.*) tų nausėdijų²⁾ (apie Paraną Piet. Am. *Raš.*) kilę yra iš Lenkijos (iš Plocko ir Kujavų) su priedu mažos saujos lietuvių, latvių ir Galicijos rusinų.“ (74 p.) . . . „Valstyje Rio Grande (Braziljoj) nausėdijoje Ijuhy lenkai ir lietuviai tveria beveik pusę gyventojų, todėl kaskart daugiaus ypatų keliauja iščia į Argentinos pasienį“ (75 p.). Pasakodamas apie tą-pat nausėdiją (Ijuhy) kitame veikale³⁾ ir rašydamas apie savo atsilankymą tenais, tas-pat autorius teip dar pasakoja: „Išsirengėme po dievmaldystės vienkart su kun. Kuber'u . . . Pas Palauskis . . . pataikėme ant didelio kaimynų susirinkimo . . . klausinėjimams apie tėvyne, ypač apie Žemaitiją ir Lietuvą nebuvo galo, o kadangi tapo pažadėta įkurti toj nausėdijos dalyje antrą lenkišką (!! *Raš.*) mokyklą, širdingi lietuviai teip primylėjo mus, juog grįžtant beveik nelaimė neištiko“ (150 p.)⁴⁾. . .

Apie Paraną 15 nausėdijose „galicijiečiai gyvena mažesniame skaičiuje, daugiaus vis yra išeiviai iš maskoliškosios Lenkijos, Rusų ir Lietuvos“ (75 p.).

Antgalo yra mūsų išeivių ir Afrikoje. Amerikos laikraščiuose galima rasti laikas nuo laiko ir korespondencijų išten. Į pietinę Afriką — rašo Dr. Siem.⁵⁾ — „ypač paskutiniuose metuose keliauja gana daug lietuvių, latvių iš Kuržemės ir Lietuvos žydų“ (76 p.). *J. Mž.*

Naminio mokimos reikalai.

Patariame sodiečiams neleisti savo vaikų į žemesniąsias valdžios mokyklas, o pamokyti juos namie, po tėvų priežiūra, bet vieno patarimo neužtenka: vietoj mokyklų reikia duoti kas-kita, reikia, kad vaikai, pasilikę namie, turėtų iš ko mokytis. Žmonės jau suprato mokslo reikalingumą ir veržte veržiasi į šviesą. Labai dažnai ūkininkai prašyte prašo tūlų lietuvių inteligentų gauti jiems knygeliių vaikams mokytis. Prisieina atsakyti, kad da nėra lietuviškai parašytų tokių knygeliių. Dėlto priderėtų mums pasirūpinti šituo dalyku. Mūsų raštenybėje stinga mokslo knygų, populiariškai parašytų žmoniems. Teisybė, jau yra šis-tas išleista tam tikslui, kaip antai:

1) „Polacy w Brazylji“ (Kalendarz Katolicki na 1902 r. Petersburg).

2) Tos nausėdijos statytos yra pagal upę Ignassi. Jų vardai: S-ta Barbara, Cantagallo, Rio dos Patos, Rio-Clero ir t. t., teip-gi Lucena pagal miestą Rio-Negro.

3) „Szlakiem wychodźców.“ Warszawa 1900. Tomas II-ras.

4) Reikia pasergėti, kad lietuvių prilikimas P. Amerikoj daugiaus kaip pavojingas. Lenkų patrijotai tenai uoliai darbuojasi ir, nors kaip ir iš cituotos vietos matyti, lietuvių nepamiršta jie.

Red.

5) „Polacy w Brazylji,“ ut supra.

Nėrio „geografija“ ir „aritmetika“, Gailučio „užduotinas“, Šerno plati geografija su astronomija ir tt., bet tai da mažas daiktas: viena, toms knygelėms truputį trūksta sistėmos ir šiuurškėcia kalba jos parašytos, kita, žmonėms reikalingos ir kitioniško turinio knygelės. Mums reiktų sutaisyti ištisa eilia mokslo knygelių, kurios galėtų suteikti sodiečių jaunūmenei pamatines mokslo žinias. Vienai, dvjem ypatom sunku būtų tai atlikti. Čia reikia darbuotis susidėjus. Šeip dirbant darbas taptų veiksnis ir geriau atliktas. Dėlto tie, kurie laiko tai už reikalingą daiktą mūsų žmonėms, turėtų susižinoti kits su kitu ir pasidėti. Rodos būtų patogiausia, kad užsimanę rašyti kokią knygelę ir sutikę kliūtis arba sunkenybes kalbos dalykuose kreiptųsi į lietuviškos kalbos žinovus, kurie, reikia tikėtis, neatsisakys duoti reikalingų patarmių. Tokiu būdu išraišiojant abejones sulig kalbos, išsidirbtų vienoda terminologija mūsų raštenybėje, terminologija daug nuoseklesnė ir aiškesnė, nekaip ligšiolei esanti. Toliaus priritra, kad knygelės pasisekimas daug priguli nuo švelnumo ar šiuurškštumo jos kalbos. Dėlto daugiausiai priderėtų patiems rašytojams pasimokyti kalbos. Išleidimui šių knygelių reikalingas, žinoma, teipgi skatikas. Taigi kiekvienas lietuvis turėtų paskirti tam tikslui nors mažą savo turtų dalelę.

Tuo tarpu, rodos, reikalingiausios mums būtų šitos mokslo knygelės, populiariškai žmonėms parašytos.

1) Lietuviška chrestomatija. Joje turėtų būti patalpinti visoki straipsnėliai pasiskaitymui: apysakos, prigimties ir žemės aprašymai, gražesniosios lietuviškos dainos, eilės, lietuvių praeities apsakymai ir tt.

2) Aritmetika su užduotimis.

3) Geografija. Trumpai aprašytos svetimos šalys, plačiai – Lietuva.

4) Populiariška trumpa astronomija.

5) Visuotina (trumpa) žmonių istorija.

6) Lietuvos istorija su paveikslais.

7) Rusų viešpatystės tvarka ir jos varžantieji Lietuvą įstatymai.

8) Svetimųjų šalių tvarka ir gyvenimas.

Atlikus tą darbą, daug spragų mūsų reikaluose būtų užkaišiota.

Antanaitis.

A. a. Inžinierius Antanas Vilkutaitis.

(Paminėjimas)

Bene 3/16 kovo m. (1903 m.) Petrapilyje užbaigė savo dienas a. a. A. Vilkutaitis. Kilęs jisai iš Gulbiniškių kaimo, Kalvarijos pav., buvo ūkininko sūnus. Pabaigęs su auksiniu medaliu Senapilio gimnaziją pastojo į Maskvos universitetą ant grynios matematikos skyriaus, kurį pabaigęs 1887 metuose pastojo į Petrapilio komunikacijos inžinierių institutą. Gavęs diplomą apsigyveno inžinierium ant užkankazinio geležinkelio, kur bene 1902 metuose apsireiškė pas jį proto liga, nuo kurios šimet (1903) ir pasimirė.

A. a. Antanas buvo geros galvos ir geros širdies vyras, bet silpnos sveikatos.

Jo būdas buvo tylus — daugiau dirbdavo, negu kalbėdavo. Pasimirė da jaunas tebebūdamas, galėjo turėti kokius 38 metus amžiaus.

Kiek atsimenu, da universitete būdamas ši-tą rašinėdavo į lietuviškus laikraščius; apie 1887 m. jisai išvertė iš maskoliškos kalbos grapo

Leono Tolstojaus dramą „*Vlast tmy*“, praminęs ją lietuviškai „*Prilips ožys galą liepto*“, kuri tapo atspaudinta Amerike Plymouthe Pa., 1899 m.

„Varpe“ a. a. Antanas teipgi rašinėdavo pasirašydamas po savo darbais, kaip ir po dramos vertimu: „*Gulbiniškių Antanas*.“

Skatiko lietuviškiems dalykams jisai irgi nesigailėjo aukaudamas „*V-po*“ ir „*Ū-ko*“ reikalams gana apšcias sumas.

Interesingi jojo buvo paskutinėje ligoje svajojimai. Jau aiškiai apimtas proto sumišimu jisai rašinėjo į savo draugus-lietuvius, kad laimėjęs kelis šimtus milijonų rublių ir iš savo kišenės apsiimęs įtaisyti lietuviškus laikraščius kiekviename didesniame Lietuvos mieste su gausiu apmokėjimu redaktorių ir rašytojų; teipogi žadėjo savo pinigais atspaudinti gerą lietuvišką žodyną*) ir šaip svarbesnes lietuviškas knygas. Iš to aišku, kuo buvo užimta labiausiai jojo galva, kaip jam rūpėjo Lietuvos labas.

Mirė jisai nevedęs. Ant giminių ir artimesnių draugų guli dabar pareiga ištirti, ar nepasiliko po jo kokių svarbesnių rankraščių, kurio vertėtų sunaudoti, nes a. a. Antanas pažino gerai lietuvišką kalbą, mokėjo, galėjo ir norėjo lietuviškai rašyti.

Tolimasis.

Laiškas Redakcijai.

Į Varpo Redystę!

Ant pirmo ir antro mano atsisaukimo praeituose metuose rašyto į Varpo redystę, per Nr. 3. šio 1903 meto atsakė Varpas išniekindams mano atsisaukimus. Aš tuomi paniekinimų nesiganėdindams išleidžiau du atsisaukimų, vieną paskui kitą, apie tą patį „Administratyviškai Diplomatiską“ veikalą, drukavotuose laiškuose, kurie yra išsiuntinėjami į visas puses ir visiems reikalingiausiems. Varpo, nežiurėdams ant tų praėjusių išniekinimų, kaip viriausio ir prakilniausio Lietuvos rašliavos organo prasau, kad tą mano, „Administratyviškai Diplomatiską“ užmanimą kiekviename Varpo numeryje garsintu, teipogi ir apie dekimą aukų del to veikalo; o ir kitus laikraščius ragintu tą patį daryti. Ant tolesnio laiko išleidinesiu, tarp atsisaukimų, vis drukavotus apgarsinimus. Tų pavardias, kurių drukavotuose, ikišiol, atsisaukimuose yra patalpintos, kad detu aukas dėl Diplomatisko veikalo, taps, kaip yra pasakyta, tamsiam arba šviesiam įtrauktos žurnale. Varpas nuo pat pradžios savo gruntavojimo pasiskyre sau ypatingai 3 savasties tiesas: „Mokslą, Politiką ir Literaturą.“ Jeigu Varpas nepripažins tą mano užmanimą už reikalingą, teip kaip jis yra tikrai svarbus ir reikalingas ir ne apgarsins lig naujų metų per savi, ant sukaktuviu jo 15 metinio nuo uždėjimo jo, patalpinsiu apie atėmimą vienos jo savasties „Politikos“ palikdams jam „Literaturos ir Mokslo“ tiesas. Ir įbrauksiu tą dalyką per protokolą į tamsą žurnalą, apgarsindams apie atėmimą „Politikos“. Plačiai išaiškinsiu prirodidams, kad per 15 metų gyvavimo, neikokio ir niekur politisko veikalo neatliko Varpas su savo sądarbininkais. O ir šio „Administratyviškai Diplomatisko“ veikalo, kurį jam išaiškinu ir kurio reikalauju apgarsinti, be kurio nepakils Lietuva,

*) Lietuvišką žodyną, 10 tolos, jis pats statė pagal internacionališkus Reiffo žodynus.

nepripažinstą. O delko nepripažinstą? delto, kad sanariai „Varpo“ žemos dvasios ir plono numanimo. Tas Diplomatiškas užmanymas gali būti ateitėje didžiū paveizdu del Prusų lietuviu prie pastatimo 4 kandidatų į ciecorystes saimą, kurie praeitime karte tik vieną teturėjo ir tą patį prakišą. Teipogi ir Latvijos nuomanes, ką iš dalies galima numanyti, juog per maskolių prispaudimą, prie Lietuvos daugiaus linksta. O per „Diplomatišką“ užmanimą daugiaus prie Lietuvos priartinsime. Apie Prancuziją, Vokietiją, Australiją ir Lenkiją, kaip lietuviu su tomis turi pasielgti, jau esmu atsišaukimuose rašęs. Prasau teipogi paskirti ir apgarsinti per Varpą prie ko tures piningus siųsti del to veikalo. Liglaikui, kaipo parodita atsišaukimuose, prisiėmė ponas Tuluveitis.

Turiu viltį, kad šitą mano užmanimą, Varpo sądarbininkai, peržiūrėję gerai mano išduotus raštus ir atsišaukimus, manį užganedins. Su pagarbe J. B. Ereelis. 1903 m. 6 Liepos.

Nuo Redakcijos. Kad šitas čia talpinamas p. J. B. Erelio laiškas sutinka su originalu, tą patvirtiname.

Sprendžiame, kad šito paaiškinimo iš mūsų pusės dėlei p. Er. laiško visai pakanka. —

LITERATŪROS SKYRIUS.

Gyvenimo tikslas.

Toli, labai toli, už gilių upių ir plačių jūrų, ant augštos uolos sėdėjo didis galvočius Agni.

Saulutė leidos, ir jos auksiniai spinduliai dailino kalnus, skrodes, upelius . . . Užsimastė galvočius. Parėmęs savo galvą suvytusiomis rankomis, jis žiūrėjo į pakalnę, kuri be krašto išsiplėtojo.

Ten, po jo kojomis, kunkuliavo gyvenimas. Jis matė tai sugrūstus į krūvą, tai išmėtytus namelius, kreivas gatves, plačią upę, priplauką, pilną įvairių žmonių. Žmonės bėgiojo, barėsi, rėkavo . . . Ir tas viskas jam rodėsi tokiu mažmožėliu, tokiu niekniekiu.

Ir dar per jo galvą perlėkė nerami mintis. Jis klausė savęs: o kam-gi tas viskas? Kam reikia įvairius savo krašto išdarbius kimšti į šituos didelius anglų garlaivius? Kam tai tūkstančiai pusalkių žmonių, apsiliejusių prakaitu, kasdien neša ant savo nugaros baisias naštas? . . . Neša ir turi nešti per visą amžį. Negu jie gimė tik tam, kad lenktų savo nugarą po šitoms naštomis? Jis uždavė sau tą klausimą ir nerado atsakymo. Kada jis vaikščiodams po miestą ir besidairydamas matė pilvotus, sočius, išlepintus, o greta su jais apdriskusius, alkanus, vargo suspaustus žmones, jis vėl klausė savęs: kam tai vieni turi tarnauti, o kiti viešpatauti? Ar ne visi vienaip sutverti? Ir dar jam rodėsi, kad pačiame gyvenime yra paslėpta kokia tai užduotis, kad Tas, Kuris viską sutvėrė, paslėpė tą užduotį nuo žmonių ir tarė: „išriškite ir būsite laimingi!“

Ir žmonės laužo sau galvas, jieško išrišimo tos užduoties, bet juo labiau jie spiriasi ją išrišti, juo labiau ta užduotis slepiasi; o sunkios gyvenimo sąlygos vis teipjau slogina žmogiją . . .

Yra, būtinai yra ta užduotis — atkartotojo galvočius — ir jei tik ją išrišt, persimainys gyvenimas: nebus alkanų, prapuls vargai . . . Bet kaip ir kas ją išriš?!

Greitai leidosi giedri saulutė; prieblanda apsiaupė pakalnę, miestą; ant garlavių sužibėjo žiburiai . . . Agni vis teipjau sėdėjo ant uolos, vis žiūrėjo į pakalnę ir vis tos pačios mintis skrajojo jam po galvą . . .

Nežinia kodėl, tik paskutiniame laike jam ėmė rodytis, kad galima išrišti tą užduotį, kad išrišimas yra paslėptas moteriškėj — jos akyse. Bet kiek kartų jis vaikščiojo po miestą, kiek matė moteriškų akių, o vienok nerado to išrišimo. „Ne, čia nėra tos moteriškės“ — mąstė sau galvočius, ir vėl lipo ant uolos, grįžo prie senų minčių, ir vėl jam rodėsi, kad tik per moteriškę galima išrišti tą užduotį.

Kartą, kada jis teip-pat sėdėjo ant uolos, išgirdo skardų, aiškų, meilų balsą: „Agni, Agni!“ Jis krūptelėjo, atsigrįžo, ir net visas nutirpo: priešais stovėjo kokia tai skaisti, daili, ne žemės moteriškė.

„Eiva!“ — tarė stebuklas. Agni kėlėsi ir ėjo. Jis neklausė, kam ir kur juodu eina: jautė, kad turi eit; kad dar jis ras tą išrišimą, išsiluosuos nuo sunkių minčių . . .

* * *

Jis ėjo paskui, bet vis jos neleido iš akių, vis girdėjo jos balsą, tik tai buvo nepaprastas žmogaus balsas, o muzika, sudėta iš žodžių, giesmė. Ji giedojo jam apie laimę, laisvę, artimo meilę . . . ir linksmas, laimingas, sekė galvočius paskui tą moteriškę, nežinodamas, né kur juodu eina ir ar toli nuejo.

Daug kaimų ir miestų juodu praėjo, daug sutiko žmonių, kalbėjo su jais, bet né žmonės jo, né jis žmonių nesuprato.

Kartą, vakarop, kada jau saulutė lindo už kalnų, juodu priėjo pliką, kalnuotą jūrų krantą. „Dar valandžiukę,“ mąstė sau galvočius, „ir aš rasiu tą išrišimą, būtinai rasiu,“ atkartotojo jis sau: jautė, kad ant šio kranto turi pasibaigt jo sunkios mintys.

Tiesa, staiga staptelėjo moteriškė ir tarė: „čia.“ Bet jau buvo ne tas skardus, drąsus, siūlijantis laimę balsas. Rūščiai, nekantriai nuskambėjo jis laukuose ir skaudžiai atsimušė į jo ausis.

Jis staptelėjo, tartum apmiręs, kilstelėjo galvą; o moteriškė dingo. Išsigandęs galvočius dairėsi aplinkui, jieškojo tos moteriškės, bet niekur nematė; jis šaukė, rėkė, bet nieks neatsiliepė . . .

Tartum kokios replės sukabino jo krūtinę, baisiai širdį suspaudė, tapo sunku kvėpuot, jis apalpo . . .

Šeip-teip surinkęs paskutines spėkas, galvočius prislinko prie upelio, kuris smarkiai sriuveno tarp kalnų. Norėdams atsigert, jis pasilenkė ir prikišo savo veidą prie upelio; tik žvilgt — o iš vandens žiūri į jį senas, raukšlėtas veidas, užgesusios akys, net iš vietos pašoko, pamatęs tą veidą. Bet neiškeždamas vėl pasilenkė prie upelio, prisipykęs ėmė žiūrėt į tą veidą, žiūrėjo ilgai, ilgai, ir tarp senų raukšlių atrado pažįstamus bruožus: tai buvo jis pats.

Tik smilktelėjo jam per galvą — ir suprato viską . . . Kokia nežemiška sloga užgulė jam krūtinę; jis bandė atsikelt, spyrėsi iš visų spėkų, rové savo plaukus . . . norėjo gyvent, norėjo vargt ir galvot; jam baisu buvo keliaut „ten“ nežinant, kam gyveno jis „čia“.

„Per visą amžį dirbau, vargau, rūpinausi, jieškojau laimės, o radau tik giltinę,“ — kalbėjo auštančios jo lūpos: „bet ir teip tegu būtų, tegul reiktų keliant „ten“, kad tik galėčiau pirma išrišti tą užduotį.“ . . .

Da jis kartą pabandė numest tą slogą, šoko į kovą su giltine, spyrėsi iš visų spėkų, bandė įveikt, bet tik pasiraižė, sunkiai atsi-dūso, pastyro ir nutilo . . .

Vakaruose užgeso paskutiniai giedrios saulutės spinduliai; dangus prieš valandžiukę šviesiai - geltonas, tapo pilkas, rūstus. Vėjas vijo įsintusias bangas prie krašto: bangos puolė prie uolų, tartum norėjo jas nugriaut, kabinosi ant jų, bet nieko nelaimėjusios dingo jūrose . . . Vėl jos narsiai šoko ant uolų, bet vėl nusilpusios grįžo atgal į jūras. Liūdna, neramu buvo aplinkui, ir viens tik bangų užimas kybino tą liūdną romumą, tik jis viens kalbėjo apie kokį tai prigimties gyvastį.

Čia viešpatavo giltinė.

O ten, toli, už jūrų, kur žibėjo skaisti saulutė, gyveno ir karščia-vosį žmonės. Margas gyvenimas be paliovos rito savo galingas bangas, be gailesčio nuplaudamas pakeliui šimtus ir tūkstančius žmonių, o tik tylus iškeldamas ant-pat viršaus vien tik tam, kad paskui vėl juos numestų į savo sukurį. . . .

Ten, už šitų jūrų, kunkuliavo gyvenimas, pilnas kančių ir kovos: žmonės sirgo, vargo, dejavo, o teipogi džiaugėsi, linksminosi, mylėjo . . . O tuo tarpu niekam nė į galvą neatėjo, kad jau nebėra Agni'o su jo širdgėla

Iš rusiško vertė Jrs.

Žvaigždė.

Rusiškai parašė V. Vėrėsajėv.*)

Tai atsitiko žiloje senovėje, tolimam nežinomam krašte. Tame krašte viešpatavo amžina naktis; sušvinkusi ūkana apsiuntė pelkėtą žemę; žmonės gimdavo, augdavo, mylėdavos ir mirdavo drėgoje tam-sumoje. Bet kartais vėjas išskirstydavo sunkius žemės garus, ir tuo-kart nuo tolimo dangaus pražiūrėdavo į žmones kaisčios žvaigždės. Tuokart užstodavo šventė. Žmonės, išlinde iš savo tamsių kaip rūšiai triobelii, susirinkdavo ant aikštės ir giesmėmis garbindavo dangų; tėvai rodydavo vaikams žvaigždes ir mokindavo, juog stengimos prie jų yra visa žmogaus laimė; jaunimas akis išplėtęs žiūrėjo į dangų, trokšdamas iškilti iš slėgiančių žemę tamsybių. Žvaigždes garbino kunigai, žvaig-ždes dainavo dainiai; mokslinčiai ištyrė žvaigždžių kelius, jų skaičių, didumą ir pasergėjo, juog žvaigždės palengva, bet be paliovos artinasi prie žemės; tikrai buvo žinoma, juog dešimtis tūkstančių metų atgal vargiai galėjo pažinti vaiką šypsant už pusantro žingsnio, dabar-gi ir už trijų žingsnių aiškiai matyt. Nieks neabejojo, juog už kelių mili-jonų metų dangus žibės aiškiais žiburiais ir ant žemės viešpataus skaisti šviesa. Ir visi kantriai laukė to laimingo laiko ir su tą ja viltim mirdavo.

Teip plaukė daug amžių ramus ir tylus žmonių gyvenimas, kur-stomas tikėjimu į tolimas žvaigždes.

*) „Žurnal dla vsiech.“ 1903 m. Nr. 4.

Kartą žvaigždės ant dangaus žibėjo nepaprastai šviesiai. Žmonės susirinkę tylėjo dvasias pakėlę prie amžinos šviesos. Ir staiga iš minios kaž-kas prabilo:

— Broliai! kaip gražu ir puiku tenai augštai, ant dangaus, o pas mus čia — kaip drėgna ir tamsu! Smoksta mano širdis, nėra jai čia gyvenimo nei laisvės šitoje amžinoje tamsumoje. Kas man iš to, kad už milijonų metų mūsų ainių gyvenimas bus šviesus? Mums, mums reikalinga ši šviesa, labiau reikalinga už orą ir valgį, už motiną ir mylimą. Kas-žin, ar nėra kelio prie žvaigždžių, ar mes jų negalime pagauti nuo dangaus ir pastatyti čia, tarp mūsų, tai džiaugtų visa šalis! Einam jieskoti to kelio, einam jieskoti šviesos gyvenimui!

— Kas tai kalbėjo? — klausė pašnabždoms viens kito.

— Tai Adeilas, beprotis ir atkaklus vaikas.

Ir vėl kokį laiką visi tylėjo.

— Mielas jaunikaitei! — prašneko antgalo senis Tsuras, išmintingųjų mokiniojas, mokslo žvaigždė. — Mes visi suprantame tavo ilgimąsi, — kas jo nepatyrė? Bet žmogus negali žvaigždės nuo dangaus pagauti: žemės krašte yra gilios prapultys ir kiaurumos, už jų staigios uolos, ir nėra pro jas kelio prie žvaigždžių. Teip sako patyrimas ir išmintis.

— Ne jus kalbinu aš, jus gudruoliai, — atšovė Adeilas. — Jūsų patyrimas vaikėiu apvelka jūsų akis, ir jūsų išmintis aptemdo jus. Prie jūsų šaukiuos, jūs jaunieje ir drąsios širdies, prie jūsų, dar neprislėgtų sutrūnėjusios senų išminties.

Ir jis laukė atsakymo.

Vieni sakė:

— Mes eitume, bet mes esame vienintėlė laimė mūsų tėvų ir ne-norime daryti jiems skausmo.

Kiti teisinis:

— Mes eitume, bet mes vostik pradėjom statytis namus ir norim pirma užbaigti juos.

Dar kiti sakė:

— Būk sveikas, Adeile! Mes eisim su tavimi!

Ir pakilo daug vaikinių ir mergaičių ir išėjo su Adeilu, išėjo į tamsią baisią kelionę, ir tamsybė apsiatė juos.

* * *

Praslinko daug laiko. Apie iškeliavusius nebuvo jokios žinios. Motinos nuggedėjo pražuvusius savo vaikus, ir gyvenimas vėl plaukė po senovės. Vėl drėgnoje tamsumoje gimdavo, augdavo, mylėdavos ir mirdavo žmonės vildamies, juog už tūkstančių amžių žemė nušvis.

Bet štai kartą kaž-kur toli sumirgėjo koks žiburėlis.

— Kas tę toks? — nustebę klausė viens-kito žmonės, rinkdamies ant gatvių ir ant aikštės.

Dangus kaskartą darėsi šviesesnis; mėlsvi spinduliai pervėrė debesis, kurie iš išgašcio svyrnodami ir viens kitą grūzdami bėgo tolyn. Vis aiškiaus plėtėsi padangiais spinduliai, ir žemė suvirpėjo iš nepaprasto džiaugsmo.

— Tokia šviesa gali būti tiktai nuo amžinos dangiškos žvaigždės, — tarė užsimąstęs senelis kunigas Satzojus.

— Bet kaip ji galėjo nusileisti ant žemės? — atkirto Tsuras, išmintingųjų mokintojas, mokslo žvaigždė. — Nėra mums kelio prie žvaigždžių ir nėra žvaigždėms kelio prie mūsų.

O dangus vis ėjo šviesyn ir staiga toli-toli pasirodė nepaprastai skaiti žvaigždė.

— Žvaigždė! žvaigždė eina! — kaip žaibas perlėkė per visą miestą, ir žmonės išbėgo pasitikti žibantį toli tašką.

Šviesūs kaip diena spinduliai varė šalin sušvinkusius rūkus; išdraskyti, sujaukti rūkai blaškėsi ir glaudėsi prie žemės, spinduliai-gi plakė juos, draskė ir smeigė į žemę. Nušvito ir paaiškėjo visas žemės plotas, ir žmonės pamatė, koks didelis tas plotas, kiek daug erčios ant žemės ir kiek daug jų brolių gyvena į visas puses nuo jų.

Ir bėgo jie žvaigždės pasitikti.

Keliu palengva ėjo Adeilas ir augštai laikė už spindulio nutvėręs pagautą nuo dangaus žvaigždę. Jis buvo vienas.

— Kur-gi kiti? — klausė jo.

— Visi dingo, — atsakė Adeilas drebančiu balsu. — Pražuvo papultyse ir kiaurumose beskindami kelią į dangų.

Linksma minia apstojo žvaigždės nešėją. Mergaitės apibarstė jį žiedais, išvisur buvo girdėti džiaugsmingi balsai.

— Garbė būk Adeilui! Garbė būk šviesą atnešusiam!

Jis įėjo į miestą ir atsistojo ant aikštės, augštai laikydamas ranke žibančią žvaigždę. Ir po visą svertą pasklido džiaugsmas.

Praėjo kiek laiko. Vis dar šviesiai tebežibėjo ant aikštės žvaigždė iškeltoj Adeilo rankeje. Bet jau seniai miestas nustojo džiaugėsis. Žmonės vaikščiojo rūstūs, susiraukę, akis nuleidę, stengėsi nežiūrėti viens į kitą. Eidami per aikštę iš piktumo skersai žiūrėjo į Adeilą. Nutilo dainos, nutilo maldos. Vietoje žvaigždės išblaškytų sušvinkusių rūkų užgulė miesta nematoma rūstumo, įnirtimo ūkana, — ir vis augo ir plėtėsi, ir sunku darėsi gyventi jos prislėgtiems.

Ir štai raudodamas išbėgo ant aikštės koks žmogus; jo akys žaibus blaškė; veidas persimainė nuo įnirtimo, kurs jo širdį pusiau plėšė.

— Šalin, žvaigžde! Šalin, prakeiktas žvaigždės nešėju! — šaukė jis, rūstumo apakintas. — Broliai, juk ir jūsų širdis tą-pat šaukia: šalin, žvaigžde! šalin, šviesa! Ji atėmė mums gyvenimą ir linksmumą! Męs ramiai gyvenome tamsybėje, mylėjom savo meiliasias triobas, savo ramų gyvenimą. Paziūrėkit, kas įvyko? Atėjo šviesa, ir niekur neberandame paguodos. Triobos mūsų purvinos, biaurios, sukruštos į krūvą, medžių lapai nublyškę ir slidę, kaip varlės papilvė! Paziūrėkit į žemę, — visa ji kruvinių purvų užklotą. Kas žino, iškur tas kraujas? Ir limpa jis prie rankų, jo kvapas stovi mums gerklės gale ir valgant ir miegant, jis pakerta nužemintas mūsų maldas prie žvaigždžių. Ir niekur nėra globos nuo tos begėdės šviesos, niekur neužstosi jai kelio! Ji įsiveržia į mūsų namus, ir štai mėš matom, kaip jie visi purvų apkloti; purvai įsiėdė į sienas, aptraukė langus ir pasmirdusiomis krūvomis niūkso kertėse. Męs nebegalim bučiuoti savo mylimųjų. Adeilo žvaigždės apšviesti jie išrodo mums biauariaus negu kapų kirminai; jų akys išblyškusios, kūnai plėtmuoti, kaip suplėkę. Ir viens į kitą nebegalim žiūrėti, — ne žmogų mėš matom prieš save, bet biauaria

šmėklą. Kiekvieną mūsų slaptą norą, kiekvieną slaptą žingsnį apšviečia šita nepermaldaujama šviesa . . . Nebegal gyventi! Šalin, žvaigždės nešėjau! Teprasmenga šviesa!

— Šalin! — pritarė minia. — Lai gyvuoja tamsybė! Tiktai širdgėlą ir prakeikimą atneša žmonėms žvaigždžių šviesa . . . Užmuškim žvaigždės nešėją!

Ir rūščiai sukrutėjo minia; pašėlusiu šauksmu stengėsi apsvaiginti save ir numalšinti pasibiaurėjimą šviesą prakeikus; ir grūmodamaėjo prie Adeilo. Bet neišpasakytai aiškiai švietė žvaigždė Adeilo rankeje, ir minia neįstengė prie jo prisiartinti.

— Broliai, palūkėkit! — staiga sušuko senelis kunigas Satzojus. — Sunkiai nusidedate šviesą prakeikdami! Prie ko mes meldžiamės? Kuo mes gyvi esam, jei ne šviesa? Bet ir tu, sūnau, — sakė jis Adeilui, — ir tu nemažiau nusidėjai atnešęs ant žemės žvaigždę. Tiesa, didysis Brama pasakė: „Palaimintas yra, kurs stengiasi prie žvaigždžių.“ Bet savo išmintimi besididžiuodami žmonės negerai suprato Visųgerbiamojo žodžius. Jo mokinių mokiniai išguldė tikrąją Išmintingiausiojo žodžių prasmę: prie žvaigždžių žmogus privalo stengtis tiktai troškimu, bet ant žemės tamsybė teip-pat yra šventa, kaip danguje šviesa. Ir štai šitą teisybę tu paniekinai išdidėjusia savo išmintimi. Gailėkis, vaikeli, savo nuodėmės, mesk žvaigždę, ir tegul vėl įsigyvena ant žemės senovės ramumas!

— Ar tu manai, juog ramumas dar sugrįš, jei aš žvaigždę mesiu? — šypsodamos užklausė Adeilas.

Minį net šturpulys perėmė, nes pajuto, juog Adeilas teisingai pasakė: buvėsis ramumas niekuomet nebesugrįš.

Tada prašneko senis Tsuras, išmintingųjų mokintojas, mokslo žvaigždė:

— Neišmintingai padarei, Adeile, ir pats gali matyti savo beprotiško pasielgimo pasekmes. Sulig prigimties įstatymais gyvenimas plėtojasi, išlengvo artinasi prie tolimosios žvaigždės gyvenimo. Šviesai palengva artinantis palengva keičiasi ir gyvenimas. Bet tu nepanorėjai laukti, tu pats pagavai nuo dangaus žvaigždę ir aiškiai apšvietei gyvenimą. Ir kas atsitiko? Jo iširimas krinta į akį, jis išrodo biaurus, sušmeižtas, apgailėtinas. Bet argi mes ir pirma nenumanėm, juog jis yra toks? Ne-koks čia gudrumas pagavus nuo dangaus žvaigždę apšviesti gyvenimo biauromus. Ne, tu verčiau imkis perkeisti gyvenimą; tuokart tu pamatysi, ar lengva jį nuvalyti nuo purvų, amžius žėlusųjų, ar gal nuplauti tuos purvus nors visomis aiškiausios šviesos jūromis. Kiek čia vaikiško nepatyrimo, kiek neišmanymo gyvenimo sąlygų ir įstatų! Ir štai vietoj džiaugsmo tu atnešei ant žemės nuliudimą, vietoj santaikos — kovą. Bet tu galėjai ir dabar dar gali būti gyvenimui naudingas: sudaužyk žvaigždę, paimk tiktai mažutę jos šukelę, — ir ta šukelė apšvies gyvenimą kaip tiktai tiek, kiek reikia naudingam ir išmintingam darbui.

— Teisybę sakai, — atsakė Adeilas. — Ne džiaugsmą atnešė čia žvaigždė, bet nuliudimą, ne santaiką, bet kovą. Ne to aš troškau staigiomis uolomis lipdamas prie žvaigždžių, kada mano sankeleiviai paslyzdavo ir nukrizdavo į prapultį . . . Aš maniau: nors vienas iš mūsų pasieks siekį ir nuneš ant žemės žvaigždę, ir aiškioje šviesoje

nušvis ant žemės gyvenimas. Bet ant aikštės stovėdamas pamačiau jų gyvenimą, dangiškos žvaigždės apšviestą, ir supratau, juog neprotiškos buvo mano svajonės; supratau, juog šviesa buvo juos reikalinga tiktai ant nepasiekiamo dangaus, idant galėtumėte ją garbinti iškilmingose gyvenimo valandose. Bet ant žemės jums užvis brangesnė yra tamsybė, kurioje galite vienas nuo kito pasislėpti ir pasikakinti savim, savo tamsiu, kiaurai suplėkusių gyvenimu. Bet dar daugiau negu pirma pajutau, juog teip gyventi negal, juog tokio gyvenimo kiekvienas kruvinių purvų krislas, kiekviena sudrėkusių pelėsių dėmė nepalauja šaukė keršto . . . Bet galiu jus paguosti; mano žvaigždė nebilgai bešvies. Antai ant tolymo dangaus kaba žvaigždės ir šviečia pačios; bet pagauta nuo dangaus, nunešta ant žemės, žvaigždė šviečia tiktai mizdama krauju to, kurs ją laiko. Aš jaučiu, juog mano gyvastis kaip per knatą kyla per mano kūną prie žvaigždės ir sudega; dar kokia valanda, ir mano gyvastis visai sudegs; ir kitam įduot žvaigždės negalima; ji užgęsta kartu su gyvasčiu to, kurs ją laiko, ir kiekvienas iš naujo turi eiti žvaigždės jieskoti. Jums sakau aš, tiesios ir drąsios širdies, jums, kurie šviesą pažinę nebenorėsite gyventi tamsybėje. Keliaukite ir neškite čia naujas žvaigždes. Toli ir sunki kelionė, bet vis tik jums ji bus jau lengvesnė, negu mums bekeliaujant pražuvusiems: takeliai išminti, keliai pažymėti. Ir jūs sugrįšite žvaigždėmis nešini ir nebeužges jų šviesa ant žemės. Ir tuokart gyvenimas virs kitaip: išdžius pelkės, išnyks juodiejie rūkai, pažaliuos medžiai; ir tie, kurie dabar įnirtę puola ant žvaigždės, noroms-nenoroms perkeis gyvenimą. Juk visas jų piktumas dabar tiktai dėlto, juog šviesoje jie nusimano nebegalį gyventi kaip gyvenę. Ir gyvenimas pasidarys aiškus ir grynas, ir puikiai išrodys aiškioje šviesoje žvaigždžių, mūsų krauju mintančių. Ir kada antgalo nusileis ant mūsų žvaigždėtas dangus ir apšvies gyvenimą, ras jį šviesos vertą, ir tuokart nebereikės mūsų kraujo amžinos šviesos užlaikymui . . .

Adeilo balsas nutrūko; paskutiniai kraujo lašai ištekejė iš jo išblyškusio veido. Palinko per kelius žvaigždės nešėjo kojos, ir jis išvirto, kartu su juo nukrito žvaigždė, — nukrito, sučirškėjo kruvinuose purvuose ir užgeso.

Iš visų pusių pašoko juoda tamsuma ir susiliejo ties užgesusia žvaigždė, pakilo iš žemės atgiję rūkai ir pasklydo po orą. Ir bailiais žiburėliais mirgėjo pro juos ant tolimo dangaus tolimos, nepavojingos žvaigždės.

*

*

*

Praslinko metų metai. Kaip ir pirma žmonės drėgnoje tamsumoje gimdavo, augdavo, mylėdavos ir mirdavo; kaip ir pirma gyvenimas išrodė ramus ir tylus. Bet paslėpta baimė ir nepasikakinimas graužė juos. Žmonės ir norėdami negalėjo užmiršti to, kad ant akiesmirksnio buvo apšvietus aiški žvaigždė. Užnuodyti buvo visi smulkieji džiaugsmi, visur įsiėdė melagystė. Baimingai garbinant tolimą žvaigždę kaip žaibas perlėkdavo mintis: „o jei vėl atsiras koks beprotis ir atneš šitą žvaigždę čia prie mūsų?“ Ir liežuvis suklypdavo, ir šiurpulis perimdavo. Tėvas mokė sūnų, juog stengimos prie žvaigždžių yra žmogaus laimė ir gyvenimas; ir staiga atsimindavo: „kas bus, jei sūnus iš tikro užsidegs pasiilgimu prie žvaigždžių šviesos, ir

jis, kaip Adeilas, išeis ir atneš žvaigždę ant žemės“? Ir tėvas skubėjo paaiškinti sūnui, juog šviesa, be abejonės, yra geras daiktas, bet tik beprotis tegali mėginti nutraukti ją ant žemės, juog jau buvo tokių bepročių, ir jie pražuvo be garbės, nieko gero gyvenimui nepadarę.

Teip-pat mokė žmones kunigai, teip-pat skelbė mokslinčiai. Bet veltui skambėjo jų pamokslai: vienur-kitur pasklyzdavo žinia, juog koks vaikas ar mergina išėjo iš tėviškės. Kur? Ar ne tuo pačiu keliu, kurį Adeilas pramynė? žmonės nusimanė, šviesai vėl žemę nušvietus, noroms-nenoroms turėsią imtis sunkaus darbo — gyvenimo perkeitimo, — ir niekur negalėsią nuo jo pabėgti. Ir baimės perimti žiūrėjo į tamsų žemės kraštą, ir jiems rodėsi, juog jau pradeda mirkėti besiartinančios žvaigždės.

Vertė P. Gvildys.

Grūdai ir Pelai.

„R y k š t ė s. Parašė Nežinomas. Išleido Škotijos Šviesos Draugystė.
Prekė 5 kap. 1902 m.“

Tą apysaką baigdamas Nežinomas klausia: „Kur teisybė ant svieto? Jos Lietuvoje nesimato!“

Šitų žodžių patvirtinimą randame pačioje apysakoje.

Pekliškių valščiaus staršina — neteisingas ir nedoras žmogus, nors jį prieš visus giria kanauninkas, raštininkas Sobakin ir Joselis, rudojo Ūrelio sūnus.

Vargutis geras, bet prastas žmogelis. Nelaimingi atsitikimai įvarė jį į vargą, ir ant senatvės jis gavo žydūi-bravarninkui vandenį nešioti. Bet vargas neišrovė iš jo širdies gero žmogaus jausmų.

Vieną vakarą Vargutis su savo draugu ramiai sau kalbėjosi karčiamej butelį pasistačiusiu. Staršina su sėbrais, išėjęs girtas iš numerio, ėmė koliot Vargutį, kam jis teip vėlai karčiamej sėdi. Vargutis atšovė: „už savo grašį geriu . . . Tu man nenurodysi, kad aš begėdis, pats iki išnakčių karčiamej lakęs už svetimus pinigus!“ . . . Staršina įpyko, norėjo mušt Vargutį, bet pabijojo, — pabijojo ir jo sėbrai. Staršina pažadėjo „išdirbinti kailį“ Vargučiu, nulenkti jam ragus.

Buvo valščiaus teismas; staršinos pamylėtas, irėžė Vargučiu 20 rykščių.

Iš tos gėdos Vargutis nebegalėjo ant gatvės nepasirodyt. Galų gale uždegė staršinos namus. Pats prisidavė. Išvežė Vargutį į Maskoliją. Žmonės-varguoliai nepasigailėjo Vargučio, kad jam rykščių įplakė „ot gavo, ir tenešioja sau sveikas, pats kaltas!“ Turtingesniejie dargi pasidžiaugė: „ką veiksi, sako, su tokiais pašlamėkais? Nevaldyk tu jų, tai kažki-kas bus!“ Tik vienas darbininkas, miestuose buvęs, užstojo už Vargutį, sakydamas: „ar vilkas užpuls, ar žiurkė — reikia gintis ir niekuomet neapsileisti.“

Apysakos kalba lengvi, nors ir ne be klaidų. Ar šaip ar teip vienok, knygelė pasiskaityt gera. —

A.s.

MOKSLO SKYRIUS.

Lietuvių kūno ypatybės.

1893 m. daktaras Talko-Grincevyčius išleido savo darbėlį apie kūno ypatybes Lietuvos ir Baltarusių tautų.*) Tyrinėtojas paduoda toj brošuroj pluoštą žinių apie fiziškas ypatybes lietuvių, žemaičių, latvių (Vitebsko gub.), mažarusių ir lenkų dalies (Podlasiakų). Lietuvus jis skiria į tikruosius lietuvius ir į žemaičius. Prie žemaičių priskiria ir Suvalkų gubernijos lietuvius. Patsai tyrinėtojas išmieravo tikrųjų lietuvių 176, žemaičių 326, latvių 81. Iš karto reikia pasakyti, kad išmieruota permaža žmonių, idant galima būtų daryti iš to tvirti išvedimai, bet vistik, kaip pamatysime, d-ras Talko-Grincevyčius padarė gana akyvus pasergėjimus, apie kuriuos vertėtų mūsų mokslinčiams pagalvoti. Bet pasižinkime su tuo darbu. Pradėsime nuo vyrų ūgio, kurs pas tikruosius lietuvius vidutiniškai išėjo 165,8 cntm., pas žemaičius tik 163,9, t. y. beveik ant 2 cm. žemesnis, latvių (Vitebsko gub.) ūgis 163,6 cm., baltarusių — 163,6 cm. Iš to išeina, kad lietuvių ūgis apskritai vidutinis. Idant būtų galima palygint lietuvių ūgis su kitų tautų vyrų ūgiu, paduodu čionai įvairių tautų ūgi pagal kitą d-ro Talko-Grincevyčiaus darbą. (Къ антропологиѣ Великороссѣвъ. Томскѣ 1898.):

Maskolių tikrųjų	166,9-162,9 cm.	Anglų	170,8 cm.
Baltarusių	163,6 "	Airių	169,7 "
Mažarusių (Ukrainų)	166. "	Vokiečių	169,6 "
Lenkų	162,4 "	Vengrų	161,9 "
Slovėncų	164,6 "	Estų	164,3 "
Čekų	167. "	Lyvų	173,6 "
Kroatų	169. "	Vogulų	154,2 "
Dalmatų	170,1 "	Lopų	155,4 "
Albanų	166,4 "	Turkų	162,2 "
Prancūzų	165. "	Altajaus kalmukų	175,5 "
Išpanų	164. "	Totorių	164,6 "
Valakų	163,4 "	Persų	165,8 "
Valonų (Belgijoj)	164,8 "	Zaraušano tadžikų	173,3 "
Skandinavų	171,3 "	Kirgizų	164,7 "
Škotų	171. "		

Pagal ūgį lietuviai ir žemaičiai**) drauge su Vitebsko gub. latviais labiausiai prilygsta prie savo kaimynų estų ir baltarusių.

Beto, apie ūgį reikia pasakyti, kad bajorai apskritai augštesni už žmones-darbininkus.

Teip Zvinogrado pavieta bajorų ūgis 170,66 cm. — žmonių-gi 166,7.

Liublino gub. bajorų — 173,4, žmonių — 164,8.

Lomžos gub. smulkių bajorų ūgis 164,8, žmonių-gi 162,7.

*) Dr. Talko-Hryniewicz. Charakterystyka fizyczna ludów Litwy i Rusi. Kraków 1893. (Atspausta iš „Zbiór wiadom. do Antropol. Krajow. wyd. komis. antropol. Akad. Umiejętn. W Krakowie, tom XVII“.)

**) Teisingiaus, rodos, būtų pasakius: *augščiaučiai* ir *žemaičiai*, nes juk ir vieni ir antri lietuviai. Red.

Bajorų galvos teipogi didesnės, negu aplinkinių žmonių-darbininkų. Kitos-gi bajorų kūno ypatybės parodo, kad jie tos pačios kilties, kaip ir aplinkiniai žmonės-darbininkai. Augštesnis ūgis ir didesnės bajorų galvos paeina turbūt nuo geresnių gyvenimo sąlygų. (*Dr. Talko-Hryncewicz. Szlachta Ukrainška. Kraków 1897.*)

Pagal kojų ir liemens ilgumą lietuviai ir baltarusiai turi ilgesnį liemenį ir trumpesnes kojas, negu mažarusiai ir podliasiakai.

Lietuvių plaukai ir kailio nudarymas šviesus; akis lietuviai turi teiposgi šviesias.

Lietuvių galvos apskritai trumpos, bet labiau pailgos, negu pas lenkus ir ukrainus. Kaktos ir pakaušiai vidutiniai, tankiai apysiauri.

Lietuvių veidai pailgi, tokius pačius veidus turi finai, baltarusiai, ir podliasiakai.

Lietuvių nosys daugiausiai tiesios.

Antgalo dr. Talko-Grincevyčius paduoda galūtinus savo išvedimus iš savo pasergėjimų ir išmieravimų, jogei lietuviai ir latviai turį savyje aiškią giminybę su finais (estais) — pagal ūgį, pagal galvos mieras, veidų pailgumą, kaktų ir pakaušių siaurumą; baltarusiai teipogi turį daug panašumo į finus ir į lietuvius; podliasiakai (gyventojai pietinės Suvalkų gub. dalies, iš dalies Lomžos ir Gardino gub.) vėl susigiminiavę su lietuviais, lenkais, ukrainais ir baltarusiais — jų galvų kiaušai da ir šiandien rodo, kad jų nešiotojuose teka dalis senovės jatvių

(jadzvingų) kraujo; vakariniai baltarusiai, aiškiai matyt, turi savyje gerą dalį lietuviško kraujo. Klausimas, kaip lietuviai susimaišę su finais (estais). Dr. Talko-Grincevyčius mena, kad lietuviai nuo senovės jau turėję savyje finiško kraujo, kurio toliaus daugiau prisidėjo per tankius kaimyniškus susisiekimus, bet kaip ir kada lietuviai gavo tą „nuo senovės“ finiško kraujo dalį, to autorius nepasako.

Nors ne man prigulėtų apie tai kalbėti, vienok išdrįstu paduoti čionai vieną prileidimą. Galėjo būti, kad lietuviai (be finiško kraujo da) užėmė dabartines savo gyvenimo vietas po finų, išstumdami ir nutautindami juosius. Juk Kuršas, dabar latvių apgyventas, bene buvo kitą-kart finų tautos apimtas, kurią senovės maskoliški metraščiai kor' vadina. Daugelis vietų ir upių vardų Lietuvoje ikišiol nesiduoda kaip reikiant išaiškinti nė lietuviška, nė slaviška kalba, kaip antai: Dubysa, Nemunas, Nevėžis, *) Aleksotas ir kt. Kas-žin, kad sulyginus tai su finų žodynu, gal ir rastųsi atminimas tos mįslės.

Progai pakliuvus kalbėti apie lietuvių antropologiją suteiksiu keletą šaltinių apie tai, kurių Baltromaičio Lietuviškoje Bibliografijoje **) neradau:

1. Анучинъ Д. Н. О географическомъ распредѣленіи роста мужскаго населенія Россіи (1874—1883). Спб. 1889.

2. Brennsohn Isidor. Zur Anthropologie der Litauer. Dorpat 1883.

*) Apie *Nevėžį* žiūr. kun. Jannio „Поневъжскіе говоры литовскаго языка“. Кн. Ков. губ на 1898 г. *Red.*

**) С. Балтромайтисъ. Сборникъ библиографическихъ матеріаловъ. Сп. Б. 1891.

3. Иковъ К. А. Программма антропологич. поѣздки въ Бѣлоруссію и Литвѣ. (Проток. Засѣд. Антр. Отд. Импер. Общ. Любит. Естеств. 37, 16 апр. 1886, ст. 592—593.)

4. Иковъ К. А. Предварительный отчетъ по экспедиціи въ Бѣлоруссію и Литву лѣтомъ 1886 г. (Прот. засѣд. 38, 28 сентб. 1886.)

5. Янчукъ Н. А. Къ вопросу объ антролог. типѣ литовцевъ. М. 1890.

6. Olechnowicz Wł. Dr. Charakterystyka antropologiczna litwinów z okolic m. Olity (Zb. wiad. do antropol. kraj. T. XVIII.) Kraków 1895.

7. Снѣгиревъ. Матеріалы для медицинской статистики и географіи Россіи (Военно-Мед. Журналъ 1878—1879).

8. Talko-Hrunciewicz. Dr. Charakterystyka fizyczna ludów Litwy i Rusi. 1893.

9. — Charakterystyka fizyczna ludności żydowskiej Litwy i Rusi (Zb. wiad. do Antrop. krajow. T. XIV. Kraków 1890).

10. Zakrzewski Adam. Wzrost w Królestwie Polskiem. (Zb. wiad. do Antrop. kraj. T. XV. Krakow 1891.) K. G.

SPAUDOS PERŽVALGA.

Mūsų laikraščiai.

Prūsų lietuviai nyksta! Tai šauksmas, kurį šiandien ne tik vokiečiai su džiaugsmu paleidžia, nes nyksta juk lietuviai patįs, be sunkesnės kovos, bet jį atkartoja su baime ir patįs „nykstantieji“ lietuviai.

„Lietuvystė — rašo korespondentas iš Labgavos („N. L. C.“ Nr. 78) — apgailėtina būdu ir mūsų kampe metas nuo meto nyksta . . . Ir nuo vyriausybės pusės niekas nenusiduoda dėl sušelpimo lietuvystės. Teip ant paveiklo ir į vietą pasimirsiujo tulko pono Mikšo nuo 1 septemberio šio meto jau kito tulko nebe-pavadino.“

O nyksta lietuviai iš-pat šaknies, nes ištautimo procesas prasideda nuo jaunūmenės. Kiekvienas, po prievarta lankydamas pradeda-mašias mokyklas, išmoksta vokiškai ir prisigeria vokiškosios dvasios. Negana to. Ištautimo procesas prasideda jau čia tankiai ir tėvų namuose. Tėvai norėdami, kad jų vaikučini lengviaus eitų mokyklos mokslas, jau nuo-pat mažens pradeda su vaiku vokiškai kalbėti. Tokiu būdu daugybei vaikų vokiška kalba tampa prigimta. Čia jau vokišką kalbą jis pramoksta be prievartos, ji išsisiurbia į jo kūną ir dvasią, ji pastoja jam miela, brangi. O kad atsimįsime, jog konservatizmas iki kaulų smegenų yra čia įsivyravęs, jog ištautimo procesą remia ir varo čia ne tiek stačiai vokiečių valdžia po prievarta, kiek ramiu būdu jos šalininkai — aplinkinė įvairių varų vokiečių visūmenė ir patįs ištautėliai-persidavėliai lietuviai, kurių nemaža, — tada suprasime, kaip sunkus čia vietiniams kurstytojams darbas, nors politiškos sąlygos ir nekliudytų tam.

Bet tautiškas darbas jau pradėtas: jis koncentruojas dabar ypač prie „Naujos Liet. Ceitungos“, kuri, nors silpnai ir retai, bet vistiek kelia šiokių-tokių lietuviškojo gyvenimo klausimus.

Žinoma yra, kad Prūsų lietuviai savo didybėje su paniekinimu žiūri į Didž. Lietuvos gyventojus, kuriuos vadina „žemaičiai“. Ta neapykanta yra iš dalies tyčia čionai tam tikrų antilietuviškų agitatorių platinama — ir turi savo tikslą: reikia atgrasinti juk Prūsų lietuvius nuo „kvailių žemaičių“, kurie pradeda kilti iš tautiško miego, ir nuo jų knygų lotyniškėmis raidėmis, kad kartais neužsikrėstų lietuvištos idėja!

„N. Liet. Ceitunga“ stengiasi šiek-tiek tuos prietarus panaikinti ir abiejų pusių lietuvius sutaikinti. Teip padėkime, p. Linelis straipsnyje „Mūsų gentys“ (N. L. C. Nr. 74) aiškina skaitytojams, kad Prūsų lietuviai teipgi esą Lietuvos dalis, ir ragina, kad paėmę paveikslą nuo pačių vokiečių eitų išvien, nekeltų vaidų ir nedarkytų D. Lietuvos tautiečių. Pataria, kad Prūsų lietuviai naudotųs tokiomis pat apšvietimo versmėmis. „Reikalinga yra skaityti laikraščius ir mokslo knygas, mūsų brolių išleistas“ — sako p. Linelis. Pataria Prūsų lietuviams pratintis prie lotyniškųjų raidžių. Kitas rašytojas straipsnyje „Dėlei knygų“, paaiškinę sapie visas sunkenybes, kurias turi pakelti mūsų pusės lietuviai besigabendami sau knygas, priveda iliustracijai vieną korespondenciją iš „Uk.“ Nr. 1, 1902 m. (Iš Naumiesčio, Suv. g., apie tyrinėjimus dėlei knygų.) Baigia šiteip:

„Teip tai vargsta mūsų broliai po maskolių jungu, o tačiau turi ir skaito jie šimtus visokių naudingų knygų. Kaip smūtnai tuo dalyku prie mūsų desties! Męs beveik nėjokių moksliskų knygų neturim, o tas kelias išėjusias nieks neskaito. Bet tačiau atsiranda tokių „apšvietų vyrų“, arba geriau sakant, tušgalvių pasiputėlių, kurie su paniekinimu ant prastyjų ir „kvailių žemaičių nužvelgia“. („Kaimynas“ Nr. 37 priede prie „N. L. Ceitungos.“)

Reikia viltis, kad tautiškas darbas šėip-teip pradėtas ilgainiui įgaus ir Prūsų Lietuvoj stipresnes spēkas ir pamažu įstos į tam tikras vėžes. —

— Amerikos lietuviai pradėjo tartis net (įspėk skaitytojai!)... su Europos viešpatystėmis! Lietuviškuose Amerikos laikraščiuose patilpo lietuviškasis vertimas atsisaukimo (originalas parašytas prancūziškai), išsiuntinėto „ministrams užrubežinių reikalų visų Europos viešpatysčių ir teipgi svarbiausiems laikraščiams Europos“ (Vienybė Liet. Nr. 31) ... „Šitą manifestą — pasakyta atsisaukimo pabaigoj — nutarė pagarsinti seimas S. L. L., atsibuvęs šimet Waterbury, Conn., birželio mėnesyje.“ Atsisaukimas parašytas liepos mėn. Po atsisaukimo pasirašęs „už sekretarijatą“ V. Dembskis. Tame atsisaukime trumpai ir šėip-teip išdėtas yra dabartinis Lietuvos padėjimas ir jos judėjimas. Baigia atsisaukimas šiteip:

„Mūsų tauta atsiekti valnybę nemeilija terorizmu, ir todėl — kada Suv. Valstijos prezidentas užtariauja už Žydus Rumunijos ir Maskolijos — mėš pasiryžome pranešti šituo manifestu civilizuotų tautų valdžioms, kad ir mėš kentėjome daug ir ilgai, kad ant toliaus nenorime, bent tyliai, represijas ir alinimą kentėti, ir reikalaujame savo tautai valnybės — jeigu galima — per intervenciją ir presiją kaimyniskų viešpatysčių. Jeigu Viennos kongresas pavedė mus Maskolijai ant tam tikrų sąlygų, tad ir pareiga yra civilizuotų valdžių mus ginti nuo neteisingumų kaip Maskolijos, teip Vokietijos. Pasitikėdami (Optmistai! „V-po“ Red.) ant įsikišimo civilizuotų valdžių, mėš neatsisakome nuo tolesnių pastangų ant aprinkto sau kelio į valnybę, ir kaip kovoję esame, teip kovosime, iki paspjės saulutė valnybės į mūsų tautos pasiures ir nubėdintas trobeles“

Pridėsimė, kad šitas tam tikros Amerikos lietuvių kuopelės parašytas ir išsiuntinėtas „manifestas“ parašytas visos lietuvių tautos

vardu. Manifesto autoriai tikėjosi matyt, — ar teisingai, ar ne, tenuousprensia patįs skaitytojai — kad jie reprezentuoja visą tautą.

— „Dirvos-Žinyno“ Nr. 8 patilpo gana interesingas p. D. D. straipsnis „Didžiojo Jubilėjaus atbalsiai“ (I „Mūsų kunigija ir draugija“, II „Senieji ir jaunieji“), kur jau atvirai autorius liepia kunigams prisizinti, kad jie iš tikro perdaug yra atsilikę nuo visūmenės progreso, kad jie pertamsūs ir perdaug snaudžia, kad jie, turėdami tokią galybę ant žmonių, perdaug leidžia jiems sprūsti iš savo rankų. Jiems reikia visur ir ant visų praplatinti savo įtekme, pastojant, kur reikia, skersai kelio „tamsos mokslams.“ Todėl ragina p. D. D. kunigus šviestis, nepasikakinti net teologijos mokslais, tvertis į kuopas, organizuotis. Sutraukdamas visa-ką pasakyta savo straipsnyj p. D. D. atranda:

„1-mo, juog Žemaičių Vyskupijoj pastorališka agenda neuženka mūsų laikuose, isiplatinus draugijiniams reikalams. 2-ro juog įtekmė mūsų dvasiškijos turi pasiekti teipogi draugiškus reikalus mūsų žmonių, ką gali padaryt tiktai per visatinę apšvietą. 3-io prie kurios platinimo neturime kitų labiaus atsakančių įrankių, kaip dvasiškija. 4-to kuri dėlto turi pasirūpinti gilesnį mokslą įgyti. 5-to juog atgalo visame tame darbe neatbutinai yra reikalingas aiškus programos ir susirinkimas atsakančių veikėjų aplink tam tikrus organus.“

P. D. D. baigia ragindamas savo draugus: „Reikia tiktai — sako — kuo-veikiausiai keltis iš miego, kad kartais tamsybės sūnus, kurie, reikia pripažinti, yra už mumis gudresni, mums už akių neužlįstų.“

— Visaip laužo kiekvienas iš mūsų sau galvą, kaip „Lietuvą prikelti.“ Vieni sprendžia vienaip, kiti kitaip... Lengviausiai, regis, pasisekė išrišti tą klausymą Amerikos klérikalų „Žvaigždei“, kur koksai *Jonas iš Lietuvos* įžengiamamjam straipsnyje (Nr. 36) „Mūsų tėvynė kapuose“, dievobaimingai apsvarstydamas Lietuvos „vargelius“, užduoda atgalo klausimą: „Bet koku būdu alpstančią motiną (= Lietuvą *Raš.*) galim prikelti?“ Ir atsako:

„Kiba tiktai išsižadėdami tamsos mokslų, prisirašydami prie tikrojo Sus. L. R. K. Am. ir paaukandami „Motinėls“ (klérikalų jaunūmenės šelpiamoji draugystė *Raš.*) geležiniam kapitolui po keletą centų arba galintiems nors prie trečiojo skyriaus tos draugystės prisirašyti, tuokart, užtikrinu, savą mielą Lietuvą nuo tėvelio kapo prikelsim.“

O sancta et stulta simplicitas!! . . .

(u.e.)

Svetimi laikraščiai.

Nesiseka Lietuvos „blaiyvstei“: turėdama du tikslu — vieną, kad žmonės mestų gėrę, o antrą, kad įgiję blaivias galvas jie suprastų, koks išganomas daiktas jiems būsiąs surusėjus, — jie nė vieno iš jų-dviejų nemato įvykstant. Svarbiausieji jos įrankiai: — skaitymai, teatrai ir juodosios liktarnos paveikslai — pasirodo bėsa tuščias darbas, kurs niekam daugiau nereikalingas, kaip tik jos uoliemsiems tarnams. Nes skaito ir teatrus daro rusiškai, kur žmonės vien lietuviškai temoka. Ir skaito apie Dievo apveizdą, nuo senų senovės savo globoje turėjusią rusų viespatystę ir ligšiol tebelaiminančią vies-pataujančiuosius namus nepabaigta galybe; rodo kaip rusai valdinink-palaikai girtuokliauja, mylis ir pasėta už duonos kąsnį begarbindami tvarką, iš Dievo valios pasidariusiąją čia ant žemės. Vienok šitokia šviesa turi žmonėms suteikti „didesnes proto išgales“ ir parodyt jiems

piktas girtuoklystės pasekmes. Jeigu ji ligšiol „nepriprotijo“ žmonių, tai turi priprotyt, tik reikia daugiau darbo padėt. Kame tas darbas? „Pradedant nuo šių metų visi blaivystės sąnariai turi prisidėt prie jos darbų ir kasmet įmokėt mažiausiai 5 rub.“ Bet kuriems reikams tie pinigai bus dedami ir kame tas darbas, kurs tik tuokart vaisių teduos, kaip vietinė inteligencija jį paspirs? — klausia Obserwator'ius savo straipsnyje „Lunže notatki ze Žmudzi“ (š. m. *Kraj* Nr. 18).

„Neginu — sako jis — kad žmonių teatras arba skaitymai, skelbiami žmonių kalboje, gali turėt priedinę įtekmę ir minčių regračio išplatinime ir įgijime gerų papročių. Bet ten, kur skaitymai atliekami tikrai nesuprantamoje žmonėms kalboje, duokime vien lietuviškai tekalbantiems. Įteknė tampa nullo verta, nes patsai lankymas da nėra tolygus naudai, patenkančiai iš skaitomosios vietos. Lankymas, žinant prastų žmonių įstabumą, ypač iš-pat pradžios, gali net imponuot. Nauda-gi tebus tuokart, kaip klausytojas visa kaip reikiant supras.“

Neabejotina, kad žmonių blaivystei reikia tikros ir laisvos šviesos. Jos nė tam kartui neduoda dabartinės mokyklos, atsidėjusios žmonių mokymui ir daugiaus nieko nepadarančios, kaip pragaištį: dvi, tris žiemos, ką sodžiaus vaikas išmoksta šėip-be-teip rusiškai skaityt ir rašyt, niekais nueina, nes į trumpą laiką to mokslo jam nė padujos nebelieka . . .

„Iškur-gi dabartinis lietuvių sodietis semias teip vadinamos šviesos?“ — toliau klausia Obserwator'ius. Ir atsako:

„Pats sau duodas pradžią, kaip galėdamas ir kur galėdamas, — ar vyresniojo parodytas ar pats savaimi išmokęs . . . Tiejį, kur Anglijoje ir Amerikoje buvojo, grįžta išten įgiję norą skaityt. Neabejotina, kad tų kraštų gyvenimas daugumui lietuvių tampa *sui generis* mokykla, lavinimos ir proto regračio platinimo akstinu. Ten, svetimoje šalyje, skaitydamas savo kalboje raštus ir pažindamas svetimas įstai-gas, sodietis lengvai įgija tų priedinių ypatybių“ (šviesos, kurios regratis platesnis už blaivystės).

Minėdamas tuos takus, kokiais lietuvių sodietis save apsišviečia p. Obserwator'ius ar nežinojo, ar cenzūrai įtikdamas praleido nė pusiau žodžio nesakydamas apie lietuvių literatūrą. Juk Lietuvos apšvietime dabar ji užima svarbiausią vietą. Metas iš meto ji vis didesnes žmonių minias paliečia. Tai liūdija laikraščių gyvumas ir kasmet išeinančių knygelių apstumas. Žinoma, da toli ne visa tauta tokiu būdu nusikrato tamsybės pančius, ir gera jos dalis palieka nemokanti nė skaityt nė rašyt.

Tai koks-gi gali būt dabartinis lietuvių kultūros stovis? „Mažiau, kaip meskas“ — atsako p. Obserwator'ius.

Žinoma, kad ten, „kur nėra daug mokyklų . . . kur nėra veikiančios žmonių literatūros, ten doros stoviui ir blaivystei yra daug ko linkėtina.“ Ką-gi tuokart padės visokios blaivystės draugystės neturėdamos tam tikros šviesos?

„Reikia pradėt nuo abėcėlės.“

Senis.

K O R E S P O N D E N C I J O S .

Iš Vilniaus.

Mūsų sostapilyj stypso jau naujas paminklas. Ant ploto priešais katalikų katedrą, pasilipusi ant augsto akmenis stovi jau Katrė ir veizdi Botaniškojo sodno linkui, kame su savo šantanu teip garsus yra Šumanas. Tiesa, dabar ji nė veizdėte dar neveizdi, nes tebėra uždengta. Paminklo atidengimas būsiąs da neveikiai, o kuomet, nėra ir žinios, nes mat tuo laiku žadąs apsilankyti ir patsai caras į mūsų sostapilį, o jeigu yra laukiamas caras, tai jau nemėgsta skirti laiko iš anksto.

Surinktų aukų pastatymui paminklo nepriteko, prisiėjo pridėti nemažą dalį iš viešpatystės išdo. Apie tai gauname patirti iš vyresnybės apskelbimo Kijėvo miestiečiams, užmaniusiems pastatyti rinktomis aukomis paminklą Aleksandriui II. Vyresnybė neleido statyti, nes, sako, nesitiki, kad surinksią pakaktinai aukų: juk ir užmanius statyti paminklą Katrei Vilniūje arba cerkves Varšuvoj ir Batume visi tikėjosi, kad bus surinktos aukos, o tuo tarpu nesurinko ir „prisiėjo nemaža paskirti pinigų iš viešpatystės išdo“. Kaip tai gerai vyresnybei, juog pasirodžius patrijotizmo plyšiams galima lengvai užsiūti juos siūlais neišsemiamo maišo — viešpatystės išdo.

Iš to paties išdo taisomos ir gražinamos yra pravoslavų cerkves. Štai Vilniaus Žvėryne šimet tapo pastatyta nauja gana graži cerkvė. Dailiai išrodo, tik, sako, nėsą kam melstis; visados veik tuščia. Matydama tų cerkvių tuštumą vyresnybė pradeda abejoti, ar verta tik tiek daug pinigų dėti jų statymui: tuščia cerkvė labiaus juk kompromituoja vyresnybę, negu jos nebūtų, tuomet juk žmonės bent nematytų, kad viešpatystės pinigai blaškomi yra ant vėjo.

Pasižiūrėdami į cerkvių dailinimą ir mūsų kunigai stengiasi gražinti savo bažnyčias. Stoka bent kokios-nors tam tikros parapijonų kontrolės ir čia duoda progą daug kam pasipelnyti. Teip, šv. Petro klebonas kun. Zavadskis ypačiai sumanus išgauti pinigų. Jo dirbtuvėj reklama didesnė, negu kokioj sankrovaj. Ir kuo tik jis nesinaudoja. Mačiau išleistas pinigų rinkimui korteles, laiškus, bažnyčios fotografijas, su maldele ir be maldelės, ir su jo paveikslu. Prasti sodžiaus žmoneliai perka tas korteles ir fotografijas, kaip kokias šventenybes, ir nematomai moka duoklę kunigui, kurio juk niekas negali sukontroliuoti, kiek kas jam davė. Iš bažnyčios tiesiog tapo padaryta parduotykla.

Ir šiandien kas tik nori pasipelnyti, tas skubinasi ką-nors bažnyčioj taisyti: be taisymo nėra juk jokio pelno. Žinoma, negalima tai pasakyti apie visus kunigus. Priešingai, kiti kenčia dėlėi tokios netvarkos bažnyčių statyme ar taisyme. Vienas tik būtų teisingas kelias — palikti tą darbą patiems parapijonams, jų valiai, o kunigams visai užginti kištis į tos ūkės reikalus: jų darbas rūpintis doros pakėlimu, o ne bažnyčių dailumu.

Dėlėi stokos bažnytinių komitetų, kurie rūpintųs bažnyčių taisymu, užlaikymu kunigo ir jo tarnų, išeina da ir kiti nesusipratimai.

Pavyzdžiui, kunigas užsigeidžia pastatyti vaizdą vieno šventojo, o parapijonai norėtų verčiau kito. Kunigas spręsdamas, juog jis geriaus supranta apie šventuosius, nenori užsileisti, o parapijonai teipgi nenori pasiduoti kunigui, nes juk kunigas šiandien vienas, o ryt gali būt jau kitas, o parapijonai vis lieka tie patys. Teip tai ir Vilniaus lietuviai, įgavę bažnyčią, neįgavo nieko kito: pirmiaus jie vergavo kunigams-lenkams, o šiandien vergauja kunigui-lietuviui. Persimainė tik vergystos forma, bet ji pati pasiliko, kaip buvus.

Lietuviams reikėtų įsteigti prie savo bažnyčios naują tvarką, kame parapijonai būtų tikrais savo bažnyčios šeimininkais, o kunigas taptų jų tarnu, o ne priešingai, kaip šiandien dedasi. Tą patį galima pasakyti ir apie visas kitas bažnyčias, kurias lietuviai būk nori atgauti.

Sulig paskyrimo kunigų į naujas parapijas jau generalgubernatoriaus cirkuliario tendencija pradeda apsireikšti: generalgubernatorių netvirtina į lietuviškąsias parapijas kunigų, nemokančių lietuviškai. Ši suteikta kunigui-lietuviui privilegija nemaža gal prisidėti prie politiško mūsų lietuvių apkavilimo. Kunigai-lietuviai, norėdami įgauti lietuviškas parapijas, gali pradėti kreiptis prie maskolių valdžios, nurodanti savo nuopelnus, kaip kunigų-lietuvių. Tokio prisimeilavimo vyresnybei, žinoma, negalima apkęsti, nors jis ir būtų daromas vardan tautos gero: toksai prisimeilavimas tik nužemės dvasiškiją, kuo valdžia tik ir rūpinosi, o tuo tarpu tokių prisimeilavimo apsireiškimų jau galima keletą suskaičiuoti (jų nereiktų slėpti. *Red.*).

Iš jų mės geriausiai matome, kaip mažai politiškai mės tėsame išlavinti: užtenka vyresnybei šiek-tiek padailinti savo politikos įrankius, ir mės jau beveik skaitome tuos įrankius už gerus. O šių įrankių padailinimas kaskart eina aiškyn. Štai buvęs „Vilenskij Vėstnik“, Byvalkevyčiaus redaguotas, apsigarsino permaitęs visai savo plunksnas. Dabar išeina nuo 1 rugp. po nauja redakcija Čumikovo, buvusio generalgubernatoriaus kanceliarijos valdininko, kursai redakcijos vardu pirmame platesniame numeryje nuo 7 rugpiūčio šiteip sako: „vardan doriško jieskinio visos tautos yra lygios, turi vienodas vertes; viešpatystės tikslų pamatu yra pasiekti šį jieskinį, įvykinti jį politiškame gyvenime . . . ir mės tikimės, juog laikas tokio įvykinimo šio jieskinio mūsų krašte jau nebetolimas.“ Todėl „ir lenkas ir žydas, ir lietuvis ir žemaitis ras mūsų laikraštyje savo apgynėją ir užtarytoją savo reikalų“. Teip rašo laikraštis, redaguojamas su generalgubernatoriaus žinia. Negalima pasakyti, kad tai nebūtų interesinga, o kartu negalima ir nepaabejoti, ar šis melo žodis bus visur suprstas teip, kaip reikia jį suprasti. Mūsų visūmenė permažai yra atjutus, apmaščius politišką savo padėjimą, idant ji galėtų tuo tarpu suprasti tikrą tų žodžių vertę.

P—tis.

Iš Švėkšnos (Kauno g., Ras. p.) į „Освобождение“ (Nr. 3/27) rašo: Palei Švėkšnos miestelį, Pliatero dvare, sumisimai ant agrariško pamato. Telegramomis pašauktos valdžios. — Pasieninės sargybos oficerio Kėpinskio sutverta politiška kontrabanda, keletas rusų (tame skaičiuje 1700 numerių laikr. „Искра“) Arestuotas Andriejus Mankus, pas kurį rasta 82 polit. turinio brošūri.

„Освоб.“ Nr. 5/29 rašo dar apie Švėkšną šiteip: Nuolatiniai lytys suturėjo laukų valymą. Praslinks dar keletas dienų, ir javai, nenuvalyti nuo laukų, prapuls. Bet ant vargšo žmogaus iš visur krinta nelaimės. Prie mūsų grapo Pliaterio rengiasi atvykti su vizitu apie 20 rugp. Vilniaus gen.-gub. Sv. Mirskis. Ir štai

tokiomis įbrangiomis darbymečio dienomis žmones būriais varo keliams taisyti Liepta visur vežti virbų, taisyti tiltus ir tt. Suspaudę širdį, veža vargšai virbus ir žiūri, kaip stovi nenuvokti ant laukų javai. Priimti gen.-gubernatorių žada kuo iškilmingiausiai ir tokiu būdu suraminti kiek sujudusius prieš dvarponius žmones ir pakelti jų akyse valdžios autoritetą. Visur taiso trijųmališkus vartus žmonių lėšomis. Valščionys ir miestiečiai steigia brangius bliudus duonai-druskai paduoti. Tauragėj valščionių lėšomis keliami iškilmingi pietūs. Vietinė valdžia redaguoja pasveikinamas deputacijų kalbas ir žiūri, kad nieko bereikalingo kas nepasakytų.

Sumišimai pasibaigę areštais; administracija liepė suareštuoti aštuonis įtekmingesnius valščionis. (Kas gali, meldžiame pranešti plačiau apie minėtus čia sumišimus. *Red.*)

Iš Kauno į „Освоб.“ Nr. 5/29 (rugp. m.) rašo: Kalėjime vėl maištas. Sprendžia, kad buvo mušimai, nes valdžiai į kalėjimą pribuvus girdėti buvo baisūs klyksmai. Kaip pasakoja, maište dalyvavo ir politiškieji kaliniai, kurių dabar Kauno kalėjime labai daug.

Peterburgas. „Освобождение“ Nr. 5/29 rašo: Neseniai pabaigė Peterburge savo darbus vidaus dalykų ministerijos komisija, kuri svarstė įrankius, kaip apginti Maskoliją nuo revoliucijinių užsieninių išleidimų. Neskaitant peterburgiškųjų dalyvavo komisijoj ir pasieniniai žandarai. Atrado už reikalinga padidinti pasieninių žandarų valdžią ir atleisti paskutiniemsiais keliasdešimt tukstančių rublių slapčioms agentūroms tarp pasieninių Maskolijos ir Prūsų gyventojų.

Mūsų Kronika.

Lietuvių literatūra lenkų kalboje. Sąvaitiniame lenkų laikraštyj „Ogniwó“ Nr. 36 š. m., išeinančiame Varšuvoje, patilpo vertimas Žemaitės paveikslėlio „Ties uždaryta langynčia“ („За okienicą“), patilpusio 1898 m. „V-po“ Nr. 1. Vertimas laisvas ir nepilnas. Cenzūra, žinoma, negalėjo vis-ko sugromulti, ir kas ne-kas tapo apleista. Radome apleistas tokias, padėkime, vietas: „rašo įsiai apie tėvynės krutėjimą, lietuovystės kilimą, tautiečių vienybę“ ir tt arba: „Patyrė įsiai, juog Žemaitiuose apšvietimas slenka tik želvės žingsniu, o šiaurinis despotizmas ir mūsų nesutikimai kliudo liuosybei takus ir“ tt. Ir lietuviškas tekstas, kiek teko pasergėti, ne visur teisingai tapo lenkiškai išreikštas. Tačiau „За okienicą“ daro neblogą įspūdį ir lenkiškuose rūboose. —

Dr. V. Pietaris. „Dirvos-Žinyno“ Nr. 8 patilpo D-ro J. Basanavyčiaus papūpinta „Medega d-ro V. Pietario biographijai“, iškur patiriame, kad Dr. V. Pietaris pasirašydavęs šiais pseudonimais: V. Prūsas („V-pe“ ir „V. Liet.“), Senas Lietuvys („Apšvietoje“) ir Savasis („Apžvalgoje“, „T. Sarge“ ir „Žinyčioje“). Kaip V. Prūsas Dr. V. Pietaris „V-pe“ patalpino šituos straipsnius: 1) „Senovės pinjai ir jų vardai pas Rusus ir Lietuvius. Archolėogiškai-filologiški tyrinėjimai“ — „V-po“ Nr. 11, 12, 1891 m.; 2) „Valymas ir teršimas mūsų kalbos“ — „V-po“ Nr. 4—5, 1892 m.; 3) „Atsiliepinas ponui Obelaičiui“ (kalbos dalykai) — „V-po“ Nr. 6, 1894 m. Pagaliaus „V-po“ Nr. 6, 1892 m., jis buvo apsigarsinęs, kad norįs geografią rašyti.

Apie „Ausros“ sukaktuves kunigai ir klėrikalai vienbalsiai pratylėjo. Dėlei to „Vienybė Lietuvinkų“ Nr. 30 daro pasergėjimą: „Mūsų kunigėliams tokios sukaktuvės, matyti, nemielos.“ Matyti!

Prūsų lietuviai 30. VIII. š. m. buvo parengę Tilžėje (Strielčių daržo namuose) lietuviškas dainas („Lietuviška giedojimo drugystė“) ir atlošė vienaktinį vaizdelį iš Prūsų Lietuvos gyvenimo „Tėviškė“. Žmonių buvę susirinkus pusėtinai. — Tą-pat dieną ir ten-pat tapo atlaikytas ir pirmas „Tėvynės Mylėtojų Kuopelės“ („T. M. D.“ kuopa, susitvėrusi šį pavasarį) susirinkimas. Nieko svarbesnio nenu-tarta ir neapkaltėta, tik pasikalbėję apie tėvynės „meilę“ ir pasiginčiję apie lietuvišką bažnyčią, kurią kiti norėtų pasistatydint ant kokio ten kalno prie Nemuno, — išsiskirstė. Bloga pradžia! — Pirm to, 29 rugp., buvo teipgi Prūsų lietuvių susirinkimas Klaipėdoj, kur susirinkusieji išreikšė savo protestą prieš tuos pasto-rius, kurie per skyrimą į viešpatystės seimą klydė lietuviams ir padėjo agituoti vokiečių konservatyvams Tų pastorių vardai: Kibelka, Makis, Raudonis ir Žvilis Susirinkusieji pareikalavo kad „Surinkimas būtų atskirtas nuo politikos.“ Ypačiai

47

susirinkusiųjų tapo išgirtas pastoris Kukatis, kurs neužiimęs politika, o tik rūpinasis tikėjimo dalykais. („N. L. C.“ Nr. 71 ir Nr. 73).

Lietuvių į Šv. Am. Valstijas atkako, kaip paduoda „Vien. Liet.“ Nr. 30, nuo 30 birželio 1902 m. iki 30 birželio 1903 m. vislab 12,258 yp. (vyrų 9,079, moterų 3,179). Atgal tapo sugrąžinta 12 ypatų (7 vyrai ir 5 moters).

Aukos „Varpo“, „Ūkininko“ ir „Naujiečių“ reikalams 1903 m.

Katinas ir žaltys	25 rubl.	
S. Kr.	10 „	
	35 rubl. =	75,60 mk.
Kupeta po griuše	3,75 „	
Mikas per Skribl.	5 rubl. =	10,75 „
		90,10 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 8)	1594 01 mk.	
	Iš viso	1684,11 mk.

7. 10. 03.

M. Saunus.

Klaidų pataisymas.

„V-po“ Nr. 8 *Aukose* „Varpo“, „Ūkininko“ ir „Naujiečių reikalams tapo padaryta viena klaida:

vieto j:	
Smui	25 rubl.
turi būti:	
Smuika	18 rubl.
Jauno Gedimino auka	5 „
Praloštos lažybos	2 „

Teipgi tame pat „V-po“ Nr. 8 *tapo pasergėta viena stambesnė spaudos klaida, būtent:*

Ant 184 psl. pradžioje straipsnio „Dėlei Liet. Dem. Partijos programo“ pasakyta: „p. B. C. pasergėjimai“ . . . turi būti: „p. B. C. pasergėjimai“.

Atsakymai.

Aušrinei. Apie V-Viš. atsakėme jau mes Tamstai anksčiau, „U-ko“ Nr. 6/7. Kaip greit bus spauda atgauta, nieko tikro nemokame Tamstai pasakyti. —

Beržo Lapeliui. Tamstos užmanymo negalima tuo tarpu įvykinti, nors ir dėlei pinigų stokos, nekabant jau apie kita-ką. Todėlei ir Tamstos laiškelio neltalpiname. —

Meskui. Tamstos laiška, rašytą redaktorini, gavome. —

Naujai prisiūsti „V-po“ R-jai raštai.

Apysakos: „Dainius“ ir „Ultimus“; *Grybautėjos* „Ant ežero kranto“ (paveikslėlis); *B.* „Nauja era katalikų bažnyčioje“; *Jurgio-Spurgio* „Lenkų politika Maskolijos gilumoje“; *Vanagėlio* kor. iš Vilniaus; *Gerulio* eilės: „Pardavėjas brėžukų“ ir „Užmigo“; *A-o* „Sumaskolinimo įrankis“, „Iš svetimų laikr.“; *A. Krapailos* „Iš margo Lietuvos gyvenimo.“

Iš prisiūstų „V-po“ R-jai raštų siunčiame:

1) *Ameriką* 1) „Lietuva“: *Kazimiero Žaibo* „Atminimas“, „Ant Sentėvių Kapo“, „Tautiškai atgimusiems“, „Tautiečiams“; *Garso* „Sapnas“; *J. Memeles* „Prašius „Kaimiečių eimanavimus“; *Gilio* „Deivė giesminė“; *V. Tarno* „Drangams iš-tremtiniems“. 2) *Dirvai Žinynui*: *A. Sr.* „Apie lietuvių dailę“.

Nuo Redakcijos. Po N. Metų „Naujiečių“ toliaus nebeišleidinėsimė. Lapkričio mėnesį paskutiniu du numeriu (Nr. 11/12) išleisime kartu.

Prisiųsti Redakcijai nauji spauzdiniai.

Darbininkų Kalendorius 1904 metams (L. S. D. P. išleistas). Prekė 20 kapeikų Londone 1904 m.

Čiškasis Kalendorius ant metų 1904 Peterburke. Spauzdinta A. Herbst'o ir Sunų. (O Mauderodės išl.)

II. Матулянистъ. *Kalendorius* paprastųjų žuvių vandenuose lietuviškųjų gubernijų, reiškiantis neršimo laiką ir mažiausį didumą dėl gaudimo žuvių. (Rusiškai ir lietuviškai. Su generalgubernatoriaus kunig Sv. Mirskio cenzūra, nuo 5 birželio 1903 m.). Типо-литография Н. Маца, Вильна. Prekė 15 kap.

Varžytinės Ką jos duoda kapitalistams, darbininkams ir visuomenei, ir kaip jos reikia panaikinti. (L. S. D. P. išl.). Prekė 10 kap. Londone 1903 m.

Našlys. Karalius. (Apyšaka.) — Dievas ir karaliai. (Evaldo pasaka.) Prekė 10 kap. (L. S. D. P. išl.) Londone 1903 m.

Vorai ir musės. (Versta iš V. Liebknechto.) L. S. D. P. išl.

Apgarsinimai.

Pasirodė jau pardavime „N-nų“ Red. išleistas

ŪKININKO KALENDORIUS

1904 metams.

Kalendorius nekalto turinio. Galima jį gauti pas

M. Saunus, Tilsit (Ostpr.)

Fabrikstrasse 27.

Rinkite pasakas

padavimus, burtus, mįsles, priežodžius, senovės dainas ir kt. ir siųskite šiuo adresu:

Dr. Basanowicz, à Varna, Bulgarie.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spauzdinta pas Otto v. Mauderodė, Tilžėje.